

یگانه مجلس داخل در رسیدگی اعتبار نامه بود و مطابق قانون که باید منتظر شکایات بود و بعد از یکماه در دوسه جلسه سه مرتبه اعتبارنامه ها گذشت هیئت رئیسه تشکیل شد بعد از آنکه هیئت رئیسه تشکیل در این جلسات زمینه مجلس معلوم شد خیلی متشکر و خوشوقت و اظهار امتنان میکنند از آقایان که ائتلاف کردند که يك اكثريت تامی در مجلس تشكيل شدند و نود و نه خيلي منتظم که آقایان بعد از این ائتلاف که نظرشان به پیشرفت امور بود است و يك ائتلاف و توافق نظری پیدا کردند بعد از آنکه ائتلاف شد و اکثریت مجلس معلوم شد از امروز بعد بنده حس میکنم که سیر اکثریت خیلی بطی است و کند حرکت میکند نباید اکثریت در این موقع که بهترین مواقع استفاده است از برای مملکت ایران اولین موقع است داخل در يك اصلاحات اساسی بشویم مقدم تر از همه اصلاحات اصلاح مایه بود چه است اگر بنا باشد که مجلس منتظر باشد که روزی دولت پیشنهادی بمجلس بکند شاید ۶ ماه طول بکشد این دوره تقنینیه بسر آید در این مجلس موقیت پیدا نکنند بنده خبلی خواهش دارم که يك اقدامی بکنید و استرحام و انعام میکنم از اکثریت مجلس که قدری همت کرده قدم و باصلاح برداریم باید تا تکبید نمود و وظیفه اکثریت آنست که منتظر آوردن دستور و پیشنهاد از طرف وزیر نباشند باید بخواهند از وزیر اگر پیشنهادی راجع باصلاحات مملکتی تهیه کرده اند بمجلس بیاورند اگر نکرده اند باید تا تکبید کرد که زودتر پیشنهاد خود را مرتب کرده تقدیم مجلس نمایند مطابق قانون باید دو ماه قبل از سال از مجلس گذشته و مرتب شده باشد و ما بیشتر سال نداریم اگر امروز شروع بکار بکنیم ممکن است پنج ۶ ماه دیگر موفق به اصلاح تمام بودجه بشویم بنده عرض میکنم باز خواهش مینمایم از آقایان که بخواهند از هیئت دولت نه اینکه منتظر باشند که دولت پیشنهاد هارا بمجلس بیاورد هر چه زودتر داخل کار شوند بهتر است وقتی که حیات مجلس را دولت فهمید حسابات مجلس هم حسابات اکثریت است نه اقلیت اقلیت هم در موارد خودش اگر دید که اکثریت يك نظریات موافقی دارد باید با آنها موافقت کند و اگر دید موافق عقیده خودش نیست تنقیدش کند در هر حال وظیفه اکثریت است باز هم عرض میکنم که وظیفه اکثریت است که از دولت بخواهد اگر میتواند تا روز شنبه هر چه حاضر شده است بمجلس بیاورد و از روز شنبه که کمیونتها انتخاب شدند مشغول کار شود رئیس - این وظیفه اکثریت نیست وظیفه مجلس است (جمعی گفتند صحیح است) اگر خاطر آقایان باشد در خطاب که پیشگاه اعلیحضرت همایونی عرض شد مخصوصاً در آنجا این مسئله تعقیب شده بود که مجلس منتظر است حتی المقدور هر چه زودتر لواجمی که راجع بمایه و وسائل امنیت است بمجلس بیاورند باز هم همان طور که عرض کردم اگر لازم بدانند هیئت رئیسه اقدامات میکند و بهیئت وزراء اخطار میکند که هر چه از آن لواجم حاضر است زودتر بمجلس بفرستند .

ناصر الاسلام - بنده کاملاً با آقای حاج عزالمالك موافق با نظری هم که آقای رئیس فرمودند منافی نمیدانم اگر تصویب بفرمائید از هیئت وزراء تقاضا بشود هر قدر بودجه هائی که حاضر است بیاورند بمجلس این مطلب جلوگیری میکند از خرجهای زیاد و اگر ممکن است يك نظر دیگری اتخاذ شود و آنرا هم بنده بد نمیدانم یعنی آنچه را که کمیسیون بودجه بعد از خرج و تعدیل تصویب کرده همان در وزارتخانه معمول شود و آن نظری که آقای حاج عزالمالك دارند اجرا میشود هم مخالفتی با نظریات آقای رئیس نیست بعد اگر نقصانی داشته باشد مجلس يك نظر کلی در آن مینماید باین نظریه هم آن مقصود بعمل میآید و هم مقاصد مجلس مجری می شود .

آقای سید فاضل - چند فقره اعتبارنامه آقایانی که از مجلس نگذشته است قطعاً تا روز یکشنبه حاضر خواهد شد مقرر بفرمائید جلسه آتی روز یکشنبه باشد .

رئیس - مجلس هم رای داده است که روز یکشنبه با اعتبارنامه آقایان وزراء رسیدگی شود .

محمد شاه ششم میرزا - مجلس رای داد که رسیدگی با اعتبارنامه وزراء بگفته تأخیر شود رای نداده است که حتماً روز یکشنبه در خصوص اعتبارنامه آنها رای گرفته شود .

رئیس - خیر در جلسه گذشته مجلس این طرز رای داد که روز یکشنبه آینه اعتبار نامه های آقایان وزراء بیاید در مجلس جلسه آتی را بروز یکشنبه بکساعت بیروب مانده معین میکنم (اظهار مخالفتی نشد)

(مجلس تقریباً بکساعت و نیم بیروب مانده ختم گردید)

جلسه ۸
صورت مشروح مذاکرات رو یکشنبه هشتم شهری ربيع الاول سنه ۱۳۲۳
مجلس قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل و صورت مجلس روز چهار شنبه ۴ قرائت شد

غائبین بدون اجازه : آقای حاج امام جمعه - آقای حاج امیر نظام

غائب با اجازه - آقای حاج سید نصرالله

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست **ناصر الاسلام** - بنده بعد از اظهار آقای حاج عزالمالك يك نظریه دیگری داشتم و عرض کردم و نظر بنده این بود که آنچه را که کمیسیون بودجه خارج حاضر کرده بفرستد بمجلس و یکمسیون بودجه هر چه کمیسیون تصویب کرده بمجلس بدولت اجازه بدهد که در وزارتخانه ها بموقع اجرا گذاشته شود و این مسئله قید نشده

رئیس - صحیح است راجع بصورت مجلس دیگر مخالفی نیست ؟ (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد

د تهر امروز راجع است برسیدگی اعتبارنامه های نمایندگان نائین - عراق - تهران (شاهزاده سلیمان میرزا راپورت شنبه ۴ راجع به اعتبارنامه آقای میرزا سلیمان خان نماینده نائین را بمجلسون ذیل قرائت نمودند)

راپورت شعبه ۴ مودخ سوم شهر ربيع الاول ۱۳۲۳

شعبه ۴ در چند جلسه باانتخابات نائین و نمایندگان آقای میرزا سلیمان خان با دقت نظر رسیدگی نمود چند فقره شکایات کتبی و تلگرافی از اهالی نائین و انارک و نستانک رسیده که خلاصه مضامین آنها مشمر است بر سوه جریان انتخابات و اجبار حکومت سابقه یزد اهالی را بپادشاهان رای در باره سلیمان خان و فرستادن ملاعلی محمد نام نائینی از یزد بقره نستانک و تطبیع و تعویف نمودن مشارالیه اهالی آنجا و ابدان رای در حق آقای میرزا سلیمان خان و حکومت مزنی البه در نائین و بودن نایب الحکومه در آنجا از طرف آقای میرزا سلیمان خان و عدم لیاقت شخصی ایشان برای این مقام و نداشتن صحت عمل و سواد فارسی کامل و ابطال و عدم استخراج و قرائت کلیه آراء حوزه انارک و تقاضای تجدید انتخابات نائین تلگرافی هم آقای سردار ظفر از نائین بمقام وزارت جلایه داخله کرده اند که دلالت دارد بر شکایات اهالی نائین از ترتیب انتخابات و اینکه نایب الحکومه نائین در موقع انتخابات از طرف آقای سلیمان خان بوده و تقاضای اهالی از تجدید انتخابات چند فقره هم کتبا و تلگرافاً از نائین دایر برضایت از انتخاب مزنی البه رسیده است در صورت مجلس انجمن نظار مرکزی نائین مصرح است که آراء حوزه معتدا چون بوده مقرر رسید صرف نظر شده و آراء حوزه انارک چون زاید بر عده تفرغ گیرندگان بوده باطل شده قرائت و ضمیمه آراء نائین شده است ولی چون صورت مجلس انجمن نظار انارک حینا در شعبه ملاحظه شد که آراء انارک در همانجا استخراج و قرائت شده و اگر چه مطابق قانون انتخابات رفتار و ضمیمه آراء نائین نشده است ولی چون با اکثریت نسبی در حق آقای میرزا سلیمان خان و انتخاب ایشان تصویب وارد نکرده است و حکومت مزنی البه هم در نائین معلوم نشد زیرا در بعضی از اوواق و عرضیات شکایات تصریح دارد که آقای میرزا سلیمان خان را حکومت بیزد قبیل از موقع انتخابات از نائین معزول و به یزد احضار نمود بملاوه تلگرافی از آقای میرزا علی اکبر خان نایب الحکومه یزد رسیده که در تاریخ دوازدهم شهر ربيع الاول سنه ماضیه آقای میرزا سلیمان خان را آقای معاضد السلطنه از نایب حکومت نائین معزول و به کتاب را منصوب نموده اند و سایر شکایات را هم شعبه قابل توجه ندانست لهذا صحت انتخاب ایشان را که با اکثریت (۲۶۴) رای از (۸۶۴) رای منتخب شده اند و شعبه به اکثریت ده رای از دوازده رای تصویب نمود

مخبر شعبه سلیمان معسن

حاج شیخ اسدالله - مطابق این راپورت که از شعبه بمجلس پیشنهاد شد راجع بانتخابات نائین سه فقره شکایات رسیده است یک فقره شکایات راجع باین است که حکومت بیزد بکنفر مأمور مخصوص بنائین فرستاده برای اینکه در آنجا تهیه آراء از برای میرزا سلیمان خان بنماید يك فقره شکایات هم این بود که آقای میرزا سلیمان خان در موقع انتخابات نایب الحکومه نائین بوده (این دو فقره) يك فقره شکایات دیگر که خود صورت مجلس

با ملاحظه صورت مجلس در این باب مینویسد و راپورت میدهد که آراء آنجا را بعد از آنکه ملاحظه کردیم و صورت مجلس انارک را دیدیم و کالت آقای میرزا سلیمان خان صحیح بود و معلوم نیست که اعتماد شعبه در این باب بیهوده بوده این را باید آقای مخبر شعبه توضیح بدهد

بنده عقیده ام این است در این صورت مجلس و نائین يك طریق غیر مستقیم شعبه آمده باطل و از درجه اعتبار ساقط خواهد بود و همان صورت مجلس که از مرکز که نائین باشد آمده سمت رسمیت دارد و بعد از آنکه خود صورت مجلس مرکزی تصدیق میکنند که ما خودمان انتخابات انارک را باطل کردیم دیگر بالا تر از این بر بطلان این انتخابات مطابق بنظم نمی آید حالا دیگر مخبر چه بگویند

سلیمان مهر زار - چند بنده در دو جلسه قبل اظهار داشتم و باید آقایان در نظر داشته باشند که وظیفه مخبر دفاع از رای شعبه است و آن دفاع هائی که می کنند راجع است باینکه اکثریت شعبه قبول کرده و هر چه مذاکره کند در حقیقت از زبان اکثریت شعبه اظهار میکنند اظهاراتیکه من میکنم دلالتی است که در شعبه مطرح و صحبت شده و لایحه خودم در بعضی از اینها موافق نباشم حالا شروع میکنم بجواب فرمایشات حاج شیخ اسدالله بنام شعبه اول فرمایشی که فرمودند راجع بحکومت آقای میرزا سلیمان خان بود بطوری که در راپورت ذکر شده همان اشخاصی که از انتخاب آقای میرزا سلیمان خان شکایت می کنند مدعی هستند نه حامی می گویند انتخاباتشان درست نبوده در هر چه خودشان تصدیق می کنند که آقای میرزا سلیمان خان در زمان انتخاب نایب الحکومه نبوده و خود شکایات کنندگان که از مجرای قانونی شکایات کرده اند تصدیق دارند که نایب الحکومه نبوده در باب آنکه فرمودند سردار ظفر تلگرافی کرده اند که ایشان نایب الحکومه بوده اند آقای سردار ظفر يك همچو تلگرافی کرده اند اگر لازم باشد خوانده میشود

ایشان حاکم کرمان بودند وقتی که از یزد خبر می کردند چنانچه در تلگرافشان نوشته اند دو روز در آنجا توقف نموده در آنجا بعضی با ایشان اظهار نموده اند که آقای میرزا سلیمان خان نایب الحکومه بوده اند ایشان هم این مطلب را مخبره کرده اند مدتی است این مسئله مطرح می باشد و در نظر آقایان هست از برای اینکه این مطلب را درست تحقیق کنیم تلگراف کردیم به نایب الحکومه یزد موقی که آقای میرزا سلیمان خان حاکم بوده و تاریخی را که دیگری عرض او معین شده معین بکنید يك تلگرافی مشروح از یزد رسیده که در اینجا موجود است و در این تلگراف معین کرده که معاضد السلطنه میرزا سلیمان خان را (۱۵) دلو معزول و بجای او نیرالکتاب را منصوب و حکمش در کابینه است از این تلگراف معلوم میشود که میرزا سلیمان خان حاکم و نه نایب الحکومه از طرف او بوده است این است مسئله حکومت ایشان که در شعبه مذاکره شد

راجع بمسئله انارک که اظهار فرمودند همانطور

که در راپورت ذکر شده و در اینجا نیز گفته شده و در صورت مجلس انجمن نظار مرکزی نائین نوشته است که آراء انارک چون دو سه رای زیاد بود نخواستیم راست است اینجا اشتباه کرده اند و بیایست عده آراء زائده را کنار بگذارند مابقی را بخواهند لیکن چون این مطالب را در مرکز حوزه انتخاباتی قابل توجه ندانسته بودند تعقیب کردیم و از همانجا که استخراج کرده بودند صورت مجلس انارک را که بامضای رئیس آن شعبه و منشی است و ملاذ را اینجا موجود است خواستیم و در شعبه ملاحظه کردیم دیدیم اگر اینکار را هم نمی کردند یعنی آراء انارک را باطل نکرده و ضمیمه بآراء نائین مینمودند باز هم اکثریت با آقای میرزا سلیمان خان بوده است

درست است که اینکار خلاف ترتیبی است کرده اند ولی باسناد نمایندگی آقای میرزا سلیمان خان سکه وارد نمی آورد زیرا که عده آراء باطل شده را هم اگر بآراء نائین جمع کنیم باز می بینیم که آقای میرزا سلیمان خان اکثریت داشتند و در اینجا انجمن مرکزی خلاف نموده که خیال کرده همینکه در آراء شعبه انتخاباتی دو سه رای زیادت باشد باید اینرا باطل نمود - شعبه وسیله تحقیق که در این باب داشت فقط حکومت بود و هر چه تحقیقات شد چیزی که بدست آمد دلیل بود بر صحت انتخاب آقای میرزا سلیمان خان اشخاص متفرق هم شکایت کرده اند هم اظهار رضایت که تماماً در این دو سه موجود است و عده شکایات کنندگان کمتر بوده از عده اشخاصیکه اظهار رضایت نموده اند آن اینست که شعبه صحت انتخاب ایشان را تصدیق کرده و بعضی نسبتهای دیگر هم که داده و نوشته اند که سواد فارسی ندارد ابتدا همچو چیزی نیست اما ایشان را در شعبه خواستیم و يك صورت مجلس را هم خواندند و بعضی صحبتهای دیگر هم شد معلوم کردید که ایشان شاگرد مدرسه نظامی بوده اند و مدتی در آنجا تحصیل میکردند و این نسبت بکلی بی ربط و برخلاف واقع بوده اینست آنچه را که شعبه تحقیق کرده و بیش از این نتوانسته و وسیله از برای تحقیق نداشته صحت انتخاب آقای میرزا سلیمان خان را تصدیق کرده باز هم بنده عرض میکنم که بنده بنام اکثریت شعبه دفاع مینمایم

حاج شیخ اسدالله - بنده از فرمایشات آقای مخبر متأسفانه اشکالم زیادت شد برای این که میفرمایند صورت مجلس انتخاباتی انارک فقط بمهر رئیس و منشی انجمن رسیده بنده تصور میکردم که هشت نفر امضاء انجمن مهر کرده اند حالا معلوم میشود که آنها مهر نکرده اند و فقط يك مهریست که میگویند باسم رئیس انجمن و منشی میباشد و نمیدانم که آنهم در واقع صحیح باشد یا نه دیگر تصدیق این راپورت را کی کرده و شعبه از کجا تحقیق کرده که اینصورت مجلس واصله از حوزه انتخاباتی انارک صحیح است و وسائل تحقیقات شعبه در این موضوع چه بوده معلوم نیست اما راجع باینکه مخصوصاً مأمور برای تهیه رای یزد آمده آنها که شکایات در این موضوع کرده اند در واقع شکایاتشان از حکومت است که حکومت این کار را کرده و باین حال میفرمائید ماریه رسیده کی و تحقیقات این مطلب از حکومت است اما دیگر نمیفرمائید که مأموری

آمده یا نیامده هیچ این مطلب را توضیح نمی دهید و آیا موقع اخذ آراء در نائین این عملیات در آنجا شده یا نشده و نتیجه عملیاتشان چه بوده در این باب هیچ نیفرمانند نیست که از بیاناتی که آقای مغیر فرمودند اشکالات زیادتر شد.

ناصر الاسلام - فرمایشات آقای حاج شیخ اسدالله سه قسمت منقسم است اینکه میگوید انتخاب آقای میرزا سلیمان خان بظلمت و تهدید شده بکنفر مأمور مخصوص از یزد فرستاده اند و مأموریت داشته برای میرزا سلیمان خان رأی بگیرد این مطلب را اگر از نقطه نظر انصاف داخل شوم می بینم از تمام ولایات این قبیل شکایات رسیده اگر آقای حاج شیخ اسدالله بکافی ملاحظه کنند و متوجه به همان حوزه که خودشان انتخاب شده اند بشوند میدانند که مکرر از این شکایات بمجلس رسیده به جرأید رسیده که فلان متقلب خواست که فلان آقا را فلان جا منتخب کند آیا مجلس شورای اسلامی بمجرور در این شکایات میتواند ادعای آن مدعی را تصدیق کند در صورتیکه در چندین جا ادعایشان صدق نیست و کذب

شیخ اسدالله زیاد شد میگویند راهات صورت ظاهر قانون نشده است این مسئله صحیح است که انجمن نظارت يك خبط و خطایش کرده است ولی بنده عرض میکنم مناط انتخاب يك و کابل با کثرت است حالا شعبه انارک خطائی نموده است ربطی به مسئله ندارد بمینطور که گفته شد اگر آراء انارک هم باطل نباشد باز اکثریت با میرزا سلیمان خان بود بنابراین بنده در انتخاب آقای میرزا سلیمان خان هیچ اشکالی نمی بینم و عرض میکنم این شکایاتی که شده فقط از نقطه نظر قانون نبوده است بلکه از نقطه نظر غرض بوده است چنانچه در مسئله بی سوادی ایشان عرض کردم **رئیس** - گویا مذاکرات کافی باشد کافی نیست؟ (بعضی گفتند کافی است)

رأی بگیریم آقایانیکه وکالت آقا میرزا سلیمان خان را تصویب مینمایند قیام کنند (عده کثیری قیام نمودند و نمایندگان ایشان تصویب شد)

رئیس - حالا راپورت شعبه سیم راجع بنمایندگی عراق قرائت میشود **سر دار سعید** - چون راپورت اولی قسری معتبر بود خواستم قسری مفصل تر بنویسم که آقایان و نمایندگان بهتر مسبق شوند این بود که راپورت را تصدیق کرده مجدداً قرائت میشود (راپورت مزبور بمضمون ذیل قرائت شد)

باز پنجشنبه ۲۲ شهریور شعبه سوم در تحت ریاست آقای ناصر الاسلام منعقد و مجدداً بدو سیه انتخابات عراق مراجعه و چون صورت مجلس ضمیمه آن نبود گفته شد در بین راه مفقود شده است لذا تلگرافاً از حکومت عراق خواسته شده که جریان انتخابات را باز عایت مواد مصرحه در قانون بوضعی که صورت مجلس معتبر است بمضای نظار اعلام نماید تلگراف واصله که همین قرائت میشود

طهران - توسط آقای میرزا شمس الدین مجتهد نماینده عراق دامت برکاته مقام محترم بمجلس مقدس شورای ملی شهادت اراکه ترتیب صحت انتخاب عراق را سابق تصدیق در این موقع افتتاح مجلس مقدس هم لازم دانست پس از عرض تبریک و تشکر شرح صحت جریان انتخابات را بر طبق قوانین مقرر بر عرض برسانم در دوم شهر جمادی الثانی موافق مقررات قانونی اعلان عمومی منتشر و از روز بیستم شهر مسطور تا پنجم وجب مشغول بدان تفرقه و از ششم وجب تادم که پنجروز است مشغول گرفتن آراء بودیم نظار بلوکات هم موافق مقررات قانونی رفتار در موعده مبنی سندوقهای آراء مهور رادر انجمن مرکزی حاضر نموده با رعایت تمام مراتب قوانین مقرر منالید والی الختم با نهایت صحت و دقت قانون انتخاب را انجام موم صحت جریان انتخابات را معروض و توفیق و کلاهی محترم را در انجام وظایف مقدسه که بر عهد آن ذوات محترم است از خداوند مسئلت مینمایم مصطفی الحسینی خادم شرع محمد - العسینی دامی عبدالعزیز - جلیل آقا - حسینی - بطوریکه صحت جریان انتخابات را بر طبق قانون آقایان نظار معروض داشته اند عین واقع و اینجانب

انتخاب آقای حاج میرزا شمس الدین را که با کثرت ۱۶۴ رأی از ۶۹۳۹ رأی و آقای حاج سهم الملک را با کثرت ۳۰۳۶ رأی از (۶۹۳۹) رأی انتخاب شده اند تصدیق مینمایم

رئیس - راجع بان انتخاب عراق معارضی هست اظهاری نشد مخالفی نیست رأی بگیریم آقایانیکه نمایندگان آقا میرزا شمس الدین را تصدیق میکنند قیام نمایند (عده کثیری قیام نمودند و نمایندگان ایشان تصویب شد) آقایانیکه نمایندگان آقای حاج سهم الملک را تصویب میکنند قیام نمایند - عده کثیری نیز قیام نمودند و نمایندگان ایشان تصویب شد

رئیس - در سه فقره اعتبارنامه های و کلاه طهران هم امروز باید رأی گرفته شود آقای سلیمان میرزا مغیر شعبه ۴ راپورت راجع به نمایندگی آقای مستوفی الممالک را بمضمون ذیل قرائت نمودند از بابت انتخابات طهران و توابع و نمایندگی آقای مستوفی الممالک در شعبه چهارم با کمال دقت نظر رسیدگی شد اعتبار نامه ایشان و صورت مجلس انجمن نظار مرکزی طهران مطابق مواد قانون انتخابات است و بهیچوجه شکایتی راجع بان انتخاب ایشان نرسیده لهذا شعبه ۴ در جلسه دوم صفر با اتفاق آراء صحت انتخاب و نمایندگی آقای مستوفی الممالک را تصدیق و تصویب نمود مغیر شعبه ۴ سلیمان میرزا

رئیس در این انتخابات مخالفی هست؟ (اظهاری نشد) رأی بگیریم بنمایندگی آقای مستوفی الممالک آقایانیکه نمایندگان ایشان را تصویب میکنند قیام نمایند عده کثیری قیام نمودند و نمایندگان ایشان تصویب شد

ایضا راپورت شعبه ۴ راجع بنمایندگی آقای ذکاء الملک بمضمون ذیل قرائت شد از بابت انتخاب طهران و توابع و نمایندگی آقای ذکاء الملک شعبه چهارم بدقت نظر رسیدگی نمود اعتبار نامه ایشان بصورت مجلس انتخابات انجمن نظار مرکزی طهران مطابق با مواد قانون انتخابات است و شکایتی راجع بان انتخاب ایشان نرسیده لهذا شعبه ۴ در جلسه دوم صفر با اتفاق آراء صحت انتخاب و نمایندگی آقای ذکاء الملک را با کثرت سه هزار و یانصد و چهار رأی از هفده هزار و هشتاد و چهار رأی منتخب شده اند تصویب و تصدیق نمود (مغیر شعبه ۴ سلیمان میرزا)

رئیس - در این باب مخالفی هست؟ (گفتند) شد خیر (دای بگیریم بنمایندگی آقای ذکاء الملک آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند (عده کثیری قیام نمودند و نمایندگان ایشان تصویب شد)

رئیس - راپورت شعبه راجع با آقای حاج محترم السلطنه هم عیناً همین مضمون است - رأی بگیریم بنمایندگی آقای حاج محترم السلطنه آقایانیکه نمایندگان ایشان را تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب نمایندگان قیام نموده و نمایندگان ایشان تصویب شد)

رئیس - در دستور کار دیگری نیست - آقای آقا شیخ محمد حسن فرمایشی دارید؟ **آقا شیخ محمد حسن گروسی** - بلی اگر

اجازه بفرمایند عرضی دارم - پیشنهادی است می خواهم عرض برسانم **رئیس** - درجه مسئله است؟ **آقا شیخ محمد حسن** - در مسئله کمیسیون **رئیس** - کدام کمیسیون **آقا شیخ محمد حسن** - راجع بتشکیل یک کمیسیون موقتی است - (آقای رئیس اجازه دادند و پیشنهاد مزبور بمضمون ذیل قرائت شد) پیشنهادی است بر عرض می رسانم بمعدله جهت مقررات مملکتی کمیسیون های معمولی مجلس شورای ملی تشکیل یافت و مجلس مقدس هم چنانچه وظایف مقررات مملکتی را دارد نظارت جریان مقررات را نیز بعهده دارد لذا لازم است که موقتاً کمیسیون دیگری تشکیل بیاید جهت رسیدگی به تطابق دخل و خرج مملکت از روز انقضا و انقضاالصال دوره دوم مجلس تا زمان افتتاح این دوره و کمیسیون کیفیت تطابق دخل و خرج را پس از رسیدگی توسط مغیر بمجلس اطلاع دهد

مطلب دیگر هست برای تذکر بر عرض برسانم در قانون اساسی مقرر و معین است که باید جمعی از آقایان مجتهدین جهت موازنه آراء مجلس با موازین شرعی در مجلس عضویت داشته باشند موقع از برای اقدام بانجام این امر نیز رسیده است و عضویت جمعی از آقایان مجتهدین در این دوره مجلس بعنوان وکالت شخصی است که کفایت از عضویت جمعی که جنبه امتحان بعنوان آراء مجلس را دارند نمیکند و همین جهت است که قانون این امر را در هر دوره مجلس لازم لاینفک مجلس قرار داده است (محمد حسن گروسی)

رئیس - این مسئله جز دستور امروز نبود باید در این باب رأی بگیریم اگر آقایان رأی بدهند که این مطلب جز دستور مجلس باشد آنوقت میتوانیم داخل در مذاکره بشویم برای میگیریم که در این باب امروز داخل مذاکره بشویم یا بماند از برای روز دیگر آقایانی که رأی میدهند که امروز در این باب مذاکره شود قیام نمایند (کسی قیام نمود و شد)

رئیس - بودجه مجلس طبع و توزیع شده آقایان تصویب می کنند که جزء دستور امروز شود یا خیر؟ (جمعی گفتند خیر) مذاکره در کلیات است در کلیات مخالفی هست؟ (گفتند خیر) پس رأی می گیریم داخل در مواد شوم آقایانی که تصویب می کنند قیام نمایند - عموماً قیام نمودند (ماده اول بمضمون ذیل قرائت شد)

ماده ۱ - برای مخارج سه ماهه هجده روز از تاریخ سیزدهم برج قوس لغایت آخر برج حوت هذالسنه مارس سبیل مجلس شورای ملی مبلغ بیست و پنجاه هزار و دویست و بیست تومان هفت قران موافق مواد (۱) الی ۴ ضمیمه ۱ اعتبار معمولی با اداره مباحثت مجلس شورای ملی داده میشود

رئیس - در ماده اول مخالفی هست یا نیست؟ (آقای ارباب کیخسرو اجازه خواستند)

رئیس - مخالف هستی **ارباب کیخسرو** - خیر می خواستم توضیحی بدم چون اینجا نوشته شده است از تاریخ افتتاح مجلس خواستم عرض کنم که از ابتدای مجلس راجع

بعقوب نمایندگان نیست حقوق نمایندگان که بموجب ماده الحاقیه نظامنامه داخلی از تاریخ تصدیق اعتبار نامه آنها منظور خواهد شد و البته بهمان ترتیب تصویب خواهد شد

رئیس - در ماده اول مخالفی هست؟ رأی می گیریم در ماده اول آقایانی که ماده اول را تصویب می کنند قیام نمایند (اغلب از نمایندگان قیام نموده و ماده اول تصویب و ماده دوم بمضمون ذیل قرائت شد)

(ماده ۲) مخارج فوق العاده مجلس شورای ملی برای ۳ ماهه مبلغ یکصد و پنجاه تومان از قراری است که در ماده (۵) ضمیمه (۱) تشخیص داده شده است

رئیس - در ماده دوم مخالفی هست؟ (مخالفی نبود) آقایانی که ماده دوم را تصویب میکنند قیام نمایند

(عده کثیری قیام نموده ماده دوم نیز تصویب شد) **رئیس** - مذاکرات راجع بکلیه این ماده است مخالفی هست؟

نظام السلطان - چون این ورقه را تازه بما داده اند و ما از جزئیات آن خبر نداریم خوب است بما وقت بدهند که نظریات خودمان را در آن بکنیم بعد رأی بدهیم

رئیس - این فرمایش را خوب بود اول می فرمودید رأی گرفتیم که در این باب مذاکره شود و جزء دستور باشد یانه تصویب شد بعد رأی گرفتیم داخل در مذاکره مواد بشویم باز تصویب شد در ماده هم که رأی گرفته تصویب شد حالا راجع بکلیات است اگر مخالفتی دارید بفرمایید

حاج سید رضا - عرض می کنم ما هیچ اطلاعی نداریم این ورقه را الان بما داده اند و نمی دانیم چیست باید ما بفهمیم بعد رأی بدهیم

رئیس - جواب همان بود که عرض کردم دیگر مخالفی نیست؟ (اظهاری نشد) باورقه باید رأی گرفته شود رأی می گیریم بکلیه بودجه مارس سبیل مجلس شورای ملی آقایانی که تصویب می کنند ورقه سفید می اندازند و آقایانی که تصویب نمی کنند ورقه آبی (در این وقت اخذ رأی شده و بطوریکه ذیلا مندرج است نتیجه حاصل گردید (عده رأی دهندگان ۴۲) ورقه سفید علامت قبول (۴۰) (ورقه آبی علامت رد ۲) **رئیس** - با کثرت چهل رأی تصویب شد - پیشنهادی آقای قاسم خان کرده اند قرائت می شود (پیشنهاد بمضمون ذیل قرائت شد) این بنده پیشنهاد می کنم که صورتهای خرج قسمت بودجه که تا امروز در کمیسیون بودجه دولتی تصویب شده از طرف مجلس خواسته شود که در کمیسیون بودجه مجلس نیز تجدید نظر شده و تا موقعی که بودجه مملکتی کابیه در مجلس تصویب میشود موقتاً بموقع اجراء گذارده شود (قاسم تبریزی) **رئیس** - در این باب مخالفی هست؟ (میرزا قاسم خان) بنده توضیحی دارم **رئیس** - بفرمایید **میرزا قاسم خان** - خاطر مبارک آقایان

نمایندگان از هرج و مرج و بی ترتیبی ماله و بعضی افراط و تفریط های عمدی که میشود مسوق است بموجب شکایاتی که از خارج میشوند و مسوقیم و بیچوجه محتاج بذکر نیست فقط چیزی که خوش بختانه ممکن است از این افراط و تفریط جلوگیری کند تصمیمی است که دستجات مختلف که در مجلس هستند و مجلس در اصلاح و تمهید بودجه کرده است در جلسه گذشته راجع باین موضوع دوسورت ملاحظه کردیم شکی نیست که بودجه جزء جزء به مجلس خواسته شود یکی بودجه کل در صورت اول موافقت حاصل نشد و خود بنده هم با آن موافق نبودم زیرا میدانستم اگر فرضاً قسمت جزء جزء بیاید و از مجلس بگذرد شاید دو آخر با دخل تطبیق نشود و اسباب اشکال باشد ولی این مسئله را باید اقرار کرد که هر وقت ما از دولت تقاضا کردیم بودجه را به مجلس بفرستد بکسومت آنرا مجلس میفرستادند و باقی آن از برای ما یک آرزوی بود مشن اینکه در دوره های گذشته این آرزو را داشتیم بنده هم عقیده ام این است که بودجه کلیه جمع و خرج یک پارچه به مجلس شورای ملی بیاید و مجلس یک نظری در آن میکند و تصویب میکند ولی این مسئله را ما باید دقت کنیم که اگر از دولت همچو تقاضائی بکنیم ششماه بلکه میخواهم عرض کنم تا یکسال طول خواهد کشید که یک همچو بودجه را به مجلس بیاورند از طرفی وقتیکه ملاحظه کنیم می بینیم در بعضی ادارات بعدی نظیر می کنند که گویا مخصوصاً بعضی از مستخدمین موظف شده اند که ماله دولت را تفریط کنند چیزی که اجالتاً میتوان از این زیاد روی و تفریط جلوگیری کرد این است که دولت کمیسیون با اسم کمیسیون بودجه تشکیل داده و آقایان مشارک السلطنه و معمل که در مجلس هستند از اعضاء آن کمیسیون میباشد در آن کمیسیون در قسمت خرج بودجه یک نظریاتی شده است و از فراری که شنبه ام راجع بتقلیل مخارج در آنجا خیلی دقت کرده اند تقریباً دو کرور هم بلکه سه کرور از مخارج حاضره تقلیل کرده اند آنجمله میخواهم خاطر آقایان را مسوق بکنم این است که انبار دولتی که همیشه با بیست نفر سال و ۴ نفر میرزا اداره میشد بودجه آن تقریباً به ۴۰ هزار تومان رسیده است وقتیکه این کمیسیون از بودجه آن تقلیل میکنند و مبالغی برای آنجا تصویب میکنند و از خزانه داری رد میشود گفته میشود که آنرا دولت محل توجه قرار نداده این است که بنده پیشنهاد میکنم اگر آقایان موافقت کنند و مجلس تصویب نماید چیزهایی را که تا کنون از کمیسیون بودجه گذشته و تصویب شده است بیاید بکمیسیون بودجه مجلس و کمیسیون بودجه مجلس هم نظریاتی در او نموده آنوقت برگردد و دولت بموقع اجرا گذارد تا وقتی که بودجه کل از جمع و خرج به مجلس بیاید و در مجلس تصویب شود تا اینکه جلوگیری از آن تفریط های عمدی بشود و اگر اینکار را بکنیم گمان میکنم خدمت بدولت و ملت کرده و همراهی صد الهی صد و پنجاه هزار تومان از برای دولت و ملت منفعت حاصل شده و در مخارج تقلیل حاصل شده باشد

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله مخالفند

حاج شیخ اسدالله - بنده با این پیشنهاد

امروزه مخالفان تصور میکنند امروز که مجلس در باب ۳ نفر از وزرا در دادتکلیف دولت معلوم نیست اگر چه اساس مطلب و فرمایشات آقای میرزا قاسم خان خیلی صحیح است و هر چه زودتر مجلس بتواند موفق شود باصلاح این امورات دیر اقدام کرده لکن امورات یک ترتیب و یک مجرائی دارد اگر امروز مجلس رای بدهد آن بودجه که در کمیسیون بودجه درست شده است بیاورند بنده نمایانم رای بدهم که از کسی این بودجه را بخواهیم از خود آن کمیسیون که آن کمیسیون وزارت نیست و مجرائش از وزارت ماله است چون امروز تکلیف هیئت دولت معلوم نیست و این رای را که در مجلس در باب وزراء داد کابینه را متزلزل نمود و وزیر ماله هم حکم یکی از نمایندگان را دارد این فرق این است که یک دولت ثابت معینی باشد و یک وزارت ماله داشته باشیم آن بودجه ها را از وزیر ماله بخواهیم و الا شاید در اصل مسئله عقیده بنده این باشد که اگر این بودجه ها در کمیسیون بودجه مجلس هم طول بکشد و نظریات و اصلاحات در آن امتداد پیدا کنند همان بودجه هایی را که کمیسیون بودجه دولت اصلاح کرده است موقتاً بموقع اجرا بگذارند ولی بهمان نظری که عرض کردم گمان میکنم اگر مجلس هم رای بدهد به مجلس بیاید زیرا که مجرائش شده باید مجلس یک اهتمامی در تشکیل کابینه بکند آنوقت این پیشنهاد را که شده است تصویب نموده و از وزارت ماله یعنی از مجرای خودش بخواهد

حاج عز الممالک - بنده گمان میکنم با اظهار اینکه آقای میرزا قاسم خان فرمودند بیانات ایشان بیجا شود چنانچه تا یکدرجه این عرض را بنده در جلسه قبل کرده منتهی آقای میرزا قاسم خان تکلیف کردند در ابتداء برای اینکه آقای حاج شیخ اسدالله مقابله نمودند عرض میکنم که ایراد ایشان مازاد آن نیست از اینکه این پیشنهاد را ما امروز رای بدهیم صحیح است ما رای بکالت آقای مستوفی الممالک رئیس الوزراه داده ایم ولی از طرف دیگری می بینم تا ایلات اکثریت مجلس بایشان است و شاید اتفاق مجلس بایشان همراهی نموده بمقام خود شان برقرار بماند بنده که اینطور تصور می کنم ایشان بهین مقام باقی خواهند بود پس نمیتوان گفت کابینه آقای مستوفی الممالک امروز متزلزل است و با اعتمادیکه ما امروز بشخص ایشان داریم معلوم است که هیئت دولت هست ما امروز نمایندگان ایشان رای گرفته ایم ولی ایشان وقتیکه تا ایلات نمایندگان ملت را نسبت بفرودشان دیدند بریاست و زرای خودشان باقی ممانند و از وکالت استعفاء خواهند داد تصور میکنم اگر امروز ما بخواهیم پیش خردمان بنشینیم (تئوری) فلسفه بگوئیم مجری چنین است فلان چنان است جز ضرری برای ما نیست دیگر ندارد همانطور که آقای میرزا قاسم خان اظهار کردند خوب می بینم که در وزارتخانه های ما عوض اینکه از مخارجشان کم کنند و فکر کنند که این مملکت هر روز تقاضای مخارج فوق العاده میکنند و هیچوقت بهمان بودجه که خودشان فرستادند کمیسیون بودجه پیشنهاد کرده اند قانع نمیشوند مثلاً یک وزارتخانه بودجه پیشنهاد میکند و تصویب میشود و بعد همان وزارتخانه

تقاضای مخارج فوق العاده میکنند و دولت هم مجبوراً بواسطه اصرار و خواهش و پر روئی یا هر قسم که تصور کنیم ناچار میشود اجازه بدهد و هر روز فرض ما را زیاد میکند می بینم در بعضی از وزارتخانه ها یک اداره ما تأسیس میشود و برای آن یک نفر رئیس پیدا میشود چهار روز موجب او را نمیدهند اصرار میکنند بالاخره تصویب می شود چهار ماه نمی دهند فریاد میکنند حقوقم نرسیده و یکی از طلبکار های دولت میشود و هر روز میگوید که من از دولت مثلاً شصت تومان طلبکارم همینطور هر وزارتخانه برای دولت خرج می تراشد و دولت را دچار اشکالات میکند چه چیز جلوگیری از این ترتیبات میکند همان تصمیمات مجلس در اصلاحات ماله و همان چیزی که آقای میرزا قاسم خان به مجلس پیشنهاد کرده اند برای اینکه کمیسیون بودجه مدتی زحمت کشیده و نظریاتی در بودجه مملکت کرده اگر نظری که آقای حاج شیخ اسدالله فرمودند که تصمیمات آن کمیسیون بموقع اجرا گذاشته شود باز بنظر من مخالف با هر چیزی است زیرا جرح و تعدیل کلیه بودجه وظیفه مخصوص مجلس شورای ملی است و اگر مجلس شورای ملی این رای را بدهد آن حق را از خودش سلب کرده بلکه سلب حق از تمام ملت کرده است برای اینکه در تمام دنیا نمایندگان ملت حافظ حقوق ماله مملکت میباشد اگر چه کمیسیون بودجه که دولت تشکیل داده چیزی بر خلاف ترتیب تصویب نمیکند ولی ما این طور رای بدهیم خلاف قانون است و این پیشنهاد ایشان که آن بودجه هایی که در کمیسیون گذشته مجلس بیاید و بکمیسیون بودجه برود در حقیقت میشود گفت که آراه کلیه نمایندگان بطور غیر مستقیم در آنها دخالت دارد زیرا اقبلا عده خود اعضاء کمیسیون بودجه هیچده نفر است و آن هیچده نفر که در این کار مشغول دارند نماینده افکار اکثریت مجلس است علاوه کمیسیون بودجه کمیسیون بازی است و اغلب نمایندگان می توانند بکمیسیون بودجه رجوع نمایند مطالبی که در آن جا مذاکره میشود استماع نمایند اگر نظریاتی داشته باشند در خارج بآن نمایندگان که عضویت آن کمیسیون را دارند اظهار کنند پس با این نظر می توان گفت که تصمیماتی را که کمیسیون بودجه می گیرد از حقیقت تصمیمات مجلس شورای ملی است ولی حالا چرا این حق را بکمیسیون بدهم و به مجلس نیاید بهین نظریکه سابق گفته شد که بودجه مملکت در کلیه دخل و خرج باید به مجلس پیشنهاد شود تا آنکه نظر عموم نمایندگان راجع بموازنه جمع و خرج معلوم شود آن وقت اگر ما رای بدهیم و تکلیف بکنیم آن سبب را پیدا می کند که اطلاع کل از کلیه دخل و مخارج نداریم و این مسئله باعث میشود که بودجه بطلان بگردد و اگر منتظر باشیم بودجه کل هائیدات و مخارج به مجلس بیاید بنده عرض می کنم باین زودی نخواهد آمد بلکه ۶ ماه دیگر هم نخواهد آمد و ۶ ماه هم در کمیسیون بودجه خواهد ماند این یکسال و ۶ ماه هم مجلس شورای ملی در آن مذاکره می کند این تقریباً هیچده ماه طول میکشد و همراهی مبالغی متضرر خواهیم شد پس اصلاح آن خواهد بود که بودجه هائیکه از کمیسیون بودجه خارج گذشته به مجلس بیاید و بکمیسیون بودجه برود دو کمیسیون

بودجه نظر کند و هر چه را کمیسیون بودجه لازم میدانند تصویب می کنند آن وقت بموقع اجرا گذاشته شود تا بعد یک بودجه صحیحی به مجلس بیاید و در اینصورت هر ماه مبالغی از مخارج کسر میشود و همین که بودجه از طرف وزیری پیشنهاد شود دیگر این حق را نخواهند داشت که زیاده از آن بودجه از دولت تقاضای خرج دیگری کنند تا وقتیکه بودجه کل هائیدات مملکتی به مجلس شورای ملی پیشنهاد شود و مجلس رای بدهد

رئیس - مذاکرات در این باب کافی است با نیست (گفته شد کافی است) پس آقایانیکه تصویب میکنند که بهین ترتیب به هیئت دولت اخطار بشود قیام نمایند (اغلب نمایندگان قیام نمودند و پیشنهاد مزبور تصویب شد)

رئیس قبل از ختم جلسه باید عرض آقایان برسانم دو شبهه سیم و ششم در کار هائیکه با آنها محول است تصور میکنند چندین فقره از اعتبار نامه ها در شعبه ما مانده است بخصوص در شعبه سیم و یک ماه و نیم است معطل است از آقایان خواهش میکنم که فردا یا پس فردا شعبه را متعقب بکنند و بقیه اعتبارنامه ها رسیدگی نمایند که تکلیف آقایان معلوم شود

ناصر الاسلام - اگر چه مدافعه از این امر حق مغیر شعبه است ولی چون ایشان غائب هستند متأسفانه بنده باید از شعبه مدافعه کنم شعبه سیم بواسطه باره اعتبارنامه ها که باین شعبه رسیده بود بعضی تکالیفی دارد که شعب دیگر ندارند من جمله مراجعه به بعضی درسیها و بعضی کتابچه ها و صورت مجلس ها و نداشته بعضی نوشته ها که پیش آمده است با این وصف بواسطه ارجاع وزارت داخله و استعمال از حکومت محلی چندین اعتبار نامه ها که حاوی باره مشکلات بود آنها را بورتش به مجلس تقدیم شد اما ارجاع اعتبارنامه های کردستان امیدوارم که راپورت آن تا جلسه بعد برسد بعد از آنکه راپورت آن رسید آنوقت بقیه داوم اغلب آقایان تصدیق خواهند کرد که صورت مجلس اعتبار نامه آقایان نمایندگان کردستان سهل و آسان نبوده و خیلی مدافعه لازم داشته که به عقیده من تا کنون بعمل آمده است و مذاق که باید بشود تا بحال شده است امیدوارم که پیش از این تأخیر نبفتد و این تأخیر از نقطه نظر اضطرار بوده است یعنی پیش از این نتوانسته راپورت خود را راجع باعتبار نامه ها حاضر کند و امیدوارم تا جلسه بعد به مجلس تقدیم شود

رئیس - انشاءالله امیدواریم تا جلسه آتی ما بقی اعتبارنامه ها را بورتش داده شود و جلسه را ختم میکنیم و جلسه بعد را موکول می کنیم بروز پنجشنبه مغفالی هست (مغفالی نبود) و مجلس تقریباً یکساعت از شب گذشته ختم شد

جلسه ۹

صورت مشروح مجلس بتاريخ روز سه شنبه ۲۴ شهر ربیع الاول سال ۱۳۲۳

مجلس دوساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل و صورت مجلس روز هشتم قرائت شد

رئیس - در صورت مجلس مغفالی هست ؟

نظام السلطان - در صورت مجلس که عده

آراء نمایندگان را نوشته عده قبول کنند گانراجهل ورد کنند گان را دونوشته است و باید عده امتناع کنند گان هم نوشته شده باشد

رئیس - صحیح است دیگر مخالفی نیست (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد مراسله ای است از طرف آقای حاج سید سمرالله رسیده قرائت می شود

(بمضمون ذیل قرائت شد)

مقام منبع مجلس شورای ملی شید الله از کسانه هر چند سمت نمایندگی در مجلس مقدس موجب سیب افتخار است لیکن چون غرض اصلی در اختیار امور نوعی خدمت به ملت است و از این حیث فرقی در اشغال مقام نمایندگی و بقاء در دیوان تمیز نیست در حقیقت مآل در هر یک از این دو کار راجع به ملت است و چون این بنده در دیوان عالی تمیز بهتر میتوانم مصدر خدمت باشم لهذا استعفا خود را از سمت نمایندگی تقدیم آن مقام منبع میدارم و هر کجا که باشم از خداوند جل جلاله توفیق خدمت به ملت و خلوص نیت می طلبم (نصرت الله تقوی)

رئیس - اگر چه محل تأسف است که ایشان از نمایندگی استعفا می نمایند زیرا با سابقه ای که ایشان دارند کلاماً می توانستیم از افکار و آراء صالحه ایشان استفاده نماییم ولی چون در استعفا غیبت خودشان ثابت قدم شده اند و استعفا داده اند و عقیده شان اینست که می توانند در محکم تمیز هم همه نوع خدمت به ملت و دولت کنند اینست که گمان می کنم آقایان هم حرفی نداشته باشند دو فقره اعتبارنامه یکی راجع باقای میرزا محمد علی خان نماینده همانند و دیگری راجع بنمایندگان کردستان است قرائت شد و بعد از آن رای گرفته شود آقای دکتر اسمعیل خان راپورت شعبه ششم را راجع به آقای میرزا محمد هلیخان کلوب

(بمضمون ذیل قرائت نمودند)

بتاریخ دهم ربیع الاول شعبه ششم در تحت ریاست آقای صدر منتهی بخواه اعتبارنامه آقای میرزا محمد علی خان نماینده همان رسیدگی نموده در صورت مجلس قید شده بود که بر حسب امر وزارت داخله بتاریخ ۲۴ نور اخذ آراء توفیق شد تا این که مفتش از طرف وزارت داخله بهمدان رفته شروع باخذ آراء نموده انتخابات را بانجام رسانید چون مطابق مقررات قانون انتخابات صورت گرفته و شکایتی هم نرسیده بود شعبه ششم نمایندگی آقای میرزا محمد علی خان را که با اکثریت ۲۸۰۴ رای از ۷۲۵۱ رای منتخب شده اند تصویب نمود

رئیس - در این باب مغفالی هست ؟ اظهاری نشد مخالفی نیست رای میکنیم بنمایندگی آقای آقامیرزا محمد علی خان آقایانیکه نمایندگی ایشان را تصویب میکنند قیام کنند اغلب قیام نمودند و نمایندگی ایشان تصویب شد و آقای سردار سمید نیز راپورت شعبه سوم را راجع به آقایان حاج میرزا اسدالله خان و سردار معظم و اعزاز السلطنه نمایندگان کردستان قرائت نمودند

رئیس - راجع با انتخابات کردستان مغفالی هست ؟

حاج میرزا حسین - بنده مخالفم

رئیس - پس بمیان برای روز دیگر چند فقره پیشنهاد شده است قرائت میشود

(پیشنهاد اول بمضمون ذیل قرائت شد)

چون توفیق تشکیل کابینه وزراء مضرائی را شامل است که لازم بشریح نیست این بنده پیشنهاد میکنم هیئتی از طرف مجلس شورای ملی بانفاق آقای رئیس شرفیاب حضور اعلیحضرت صاحبزادگی رسیده و استعفا نمایند هر چه زودتر آقای مستوفی الممالک کابینه خود را تشکیل و به مجلس شورای ملی معرفی نمایند (مزالممالک)

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله در این پیشنهاد اظهاری دارید ؟

حاج شیخ اسدالله - بنده مخالف نیستم ولی یک عرض دارم

رئیس - بفرمائید

حاج شیخ اسدالله - دو ماه متعاز است که از افتتاح مجلس شورای ملی میگذرد و در بدو افتتاح مجلس موکبین ما و ملت یک انتظاراتی داشتند و آن این بود که ر کلاه خرابیهای دوره غیبت مجلس شورای ملی که عقیده بنده اینست که دوره فطرت بود اصلاح فرمایند ولیکن بدبختانه مجلس شورای ملی که در این ۲ ماه بلکه متعاز نتوانسته است یک قدم رو به اصلاح بر ندارد حالا جهت اینکه مجلس نتوانسته است داخل در یک اصلاحاتی بشود چیست و چه بوده بعقیده بنده یکی از جهات عمده اینست که یک کابینه درستی در این مدت دوام به مجلس نیامده و مجلس معرفی نشده زیرا اصلاحاتی که مجلس داخل میشود باید به ترتیب قانونی و از مجرای خودش وارد شود و خارج شود باین معنی مثلا مجلس میخواهد در اصلاحات ماله داخل شود که عده نظر مردم هم با اصلاحات ماله است طریق این اصلاح این است که از طرف دولت یک پیشنهادی به مجلس بشود آنوقت مجلس داخل در آن اصلاحات بشود و یک نظریاتی اتخاذ کند تصویب بگردد و آن تصویب خودش را بدست دولت بدهد که دولت بموقع اجرا بگذارد و لیکن مدتی میگذرد که بدفع الوقت گذشته و در هر جلسه که مجلس شورای ملی منعقد میشود و می بینم که وعده بجلسه بعد داده میشود و میگویند وزراء جلسه بعد به مجلس معرفی خواهند شد آن حسن ظنی را که اعلیحضرت شهریاری و تمام و کلا هر عوم ملت با آقای مستوفی الممالک اظهار نمودند ممالک نمایانم از چه نقطه نظر است که تا بحال موفق نشده اند کابینه خودشان را به مجلس معرفی نمایند اگر چه تنقید نمیکند نظریات ایشان را بواسطه اینکه بعضی اشخاص که با ایشان هم خیال باشند نتوانستند حاضر بکنند و آنها قبول امور وزارت را بنمایند متأسفانه همین مسئله اسباب تأخیر امور شده است و آنچه بنده اطلاع دارم هیچیک از آقایان و کلاه و هیچیک از احزاب یک نظریات مخصوصی در باب کابینه و افراد کابینه نداشته اند و بواسطه آن حسن ظنی که با آقای مستوفی الممالک داشته اند اختیارات را کلیه با آقای مستوفی الممالک تمویض کرده اند که هر کس را خود آقا صلاح میدانند و با خود هم عقیده میداند به مجلس معرفی بفرمایند در صورتیکه نه از احزاب تغییر از احزاب هیچکس را آقای مستوفی الممالک پیشنهاد نکرده اند ممالک نمایانم جهت اینکه

تاحال طول کشیده و کابینه معرفی شده چه بوده بنده خیلی متأسفم که مجلس شورای ملی در این دوره سوم تقنینیه که افتتاح شده بواسطه یک مطلب جزئی که بنظر بنده جزئی است تاکنون نتوانسته است داخل یک اصلاحاتی بشود والا اگر آقای مستوفی الممالک یک جدیتی و یک اهتمامی که فوق همه اهتماماتی که تاکنون فرموده اند باشد برای تعیین کابینه بفرمایند و کابینه خود را بجهت معرفی فرمایند آن وقت مجلس میتواند داخل در یک اصلاحات اساسی بشود که اسباب رضایت خاطر و کفایت خودشان را فراهم بکنند بنده همین مطلب را خواستم عرض کنم و از آقایان واز مجلس استعفا کنم که بخود آقای مستوفی الممالک هم این مسئله را یاد آوری کنند و این پیشنهادی را هم که آقای حاج میرزا الممالک اظهار کرده اند همین ندارد بلکه در خدمت آقای رئیس حضور مبارک اعلیحضرت مشرف شوند و از اعلیحضرت اقدس هدایوی استعفا کنند که با آقای مستوفی الممالک یک تأکیدی بفرمایند که بیشتر از این مجلس شورای ملی را بانتظار نگذارند و مجلس وقت را از انتظار بیرون بیاورند.

فایده الاسلام - بنده خیلی متأسفم در معرفی کابینه و اعلام عهده بکنم چون این عهده را باید با یک کسیکه طرف مسئولیت نمایندگان مجلس باشد اظهار کنم و متأسفم که این شخص حاضر نیست یعنی آن وزیر یا رئیس الوزرائی که باید او را مغایب قرار داد که وارد شوم در شرح این پیش آمده و بگویم بچه جهت تاکنون که دو ماه است از تشکیل مجلس میگذرد یک قدم ما وارد عملیات نشده ایم آن وزیر را بنده باید طرف خطاب کرده حرف بزنم و خیلی متأسفم که نمی توانم طرف استفتاح و سؤال واقع شوند بنده مذاکره کنم فقط این اظهارات بنده بواسطه سوء تفاهاتی است که در خارج تولید شده است و آن سوء تفاهاتی است که یاره اشخاص میگویند مجلس برای تعیین بعض نظریات خصوصی تاکنون نگذاشته است کابینه آقای مستوفی الممالک تشکیل شود و بنده ناچارم عرض بکنم که امروز مسئولیت حقیقی با نمایندگان ملت است ملت وظیفه خود را ادا کرده یعنی تشکیل انتخاب کرده بمرکز فرستاده و مسئولیت مقدرات آتی مملکت را بعهده نمایندگان خود قرار داده و وظیفه نمایندگان ملت مسئول قرار دادن یک هیئتی است که بتواند رئیس الوزرا و وزرای مسئول یعنی آن رئیس الوزرائی که مسئولیت او قبول می کند او را مکلف میکنند به تشکیل یک کابینه که او را آن باشخص رئیس الوزرا مناسبان عهده و مسلکی داشته باشند بمباره آخری بنگاه آمال و آرزوی مجلس شورای ملی داشتن یک رئیس الوزرا ایرانی و یک کابینه ایرانی دوسنی است و اگر این نقطه نظر را امروز مجلس تصدیق بکند یعنی اگر یک رئیس الوزرائی معرفی شد و محل اعتماد واقع نشد رد میکنند در این صورت بنده هیچ مقضی نمیدانم که امروز مجلس شورای ملی رویه محل اروپا را تعقیب کند امروز باید قیلا یک رئیس الوزرائی را که محل قبول مجلس و اعتماد اکثریت مجلس است معرفی شود و تا یکمهر چه پیشنهادی که آقای حاج میرزا الممالک کرده اند تصور میکنم از برای وارد کردن آقای

مستوفی الممالک از نقطه نظر تأکید فرمودن اعلیحضرت هدایونی که در عملیات خود شتاب فرمایند لازم است و اطلاعات خصوصی ما متأسفانه در این موضوع چیزی نیست که عرض آقایان برسانم شخص بنده هیچ اطلاعاتی ندارم از آن چیزی که باز داشته است آقای مستوفی الممالک را از تشکیل کابینه معذرت امروز با کمال صمیمیت عرض میکنم از طرف نمایندگان مجلس بهیچوجه اظهار اشکالی نشده است بمباره آخری مساعدت و اظهار اعتماد به آقای مستوفی الممالک شده است زیرا معمول این بود که رئیس الوزرا به مجلس بیاید و مجلس با اظهار اعتماد بنماید و همه آقایان کلاما معذور شده است که مجلس شورای ملی به آقای مستوفی الممالک اظهار اعتماد کرده است اگر مشکلات حاضر مملکت خودتان را خوب در نظر بگیریم می بینیم بیک نفر ایرانی و یک وزیر ایران دوستی اجازه نمیدهیم بقدریک ذره و یک دقیقه اسم بجران را بشنود تا چه رسد باینکه هملا بجران را ببیند این است که بنده قویاً پیشنهاد آقای حاج میرزا الممالک را تصویب میکنم و تصور میکنم خیلی لازم است آقای رئیس با یکمده از نمایندگان حضور اعلیحضرت هدایونی شرفیاب شده تعیین رئیس الوزرا و معرفی ایشان کابینه خود را بمجلس تقاضا و استعفا بکنند.

رقمیس - بنده می بینم اغلب آقایان همراه هستند و کمان میکنم بیشتر از این مذاکره لازم نیست اگر آقایان تصویب میکنند همه اشخاصی که باید حضور اعلیحضرت هدایونی شرفیاب شوند دفتر باشند اشخاص را هم مطابق نظامنامه بمدامین خواهیم کرد پیشنهاد دیگری است از طرف آقای سلیمان میرزا راجع بمطلب دیگر قرائت میشود.

(بضمون ذیل قرائت شد)

مقام محترم ریاست مجلس شورای ملی - چون تسویه امور مالی بموجب اصل (۱۸) قانون اساسی از تحقیقات نمایندگان مجلس شورای ملی است ولی متأسفانه با وجود قوانین موضوعه دوره دوم تقنینیه تاکنون ملت و نمایندگان خصوصاً از ابتدای ایجاد خزانه دار یک بکلی از اوضاع مالی مملکت و کیفیت آن بی اطلاع است لذا اینجانب پیشنهاد میکنم کمیسیونی عبارت از هفت نفر نمایندگان برای رسیدگی بکلیه جمع و خرج خزانه دار یک از ابتدای ایجاد آن انتخاب و مشغول رسیدگی شده اطلاعات خود را تقدیم مجلس نمایند و ضمناً مجلس شورای ملی اختیار میدهد که بکمیسیون مزبور سه در صورت لزوم هر عده ضرورت داشته باشد از اشخاص بصیر با اطلاع از خارج بخود منضم نمایند (سلیمان ابن معسن)

سلیمان میرزا - موافق اصل (۱۸) قانون اساسی تسویه امور مالی و جرح و تعدیل و اصلاح بودجه و تعیین مالیاتها و هر قسم عوارض و میزبها مختص بمجلس است و بالاختصاص مجلس این حق را دارد که مجلس سنا هم این حق را ندارد و اهم کارها هم در هر مملکتی اصلاح مالیات آن مملکت است زیرا اگر مالیات مملکت اصلاح شد در بودجه مملکت اصلاحات بعمل آمد و برای ادارات مملکت حقوق صحیح منظور شد یعنی وقتی حقوق معین برای بعضی از دولیر غیر معینه را حذف کردند آنوقت مسئولیت بعهده آنها تعلق خواهد گرفت متأسفانه این مسئولیت که از

بابت اطلاع کامل از جمع و خرج و مالیات مملکت بعهده نمایندگان است تا بحال چیزی بمجلس نیامده و ما تاکنون نداشته ایم که مملکت مادر این مدت ۴ سال چه جمعی دارد و چه خرجی دارد و این مالیاتها و مالیاتی که وصول شده و بامی شود بچه ترتیب مصرف شده و حسابهای ما از چه قبیل است در صورتیکه مطابق ماده (۴۹) قانون محاسبات عمومی که مینماید برای تدوین خاطر آقایان قرائت میکنم معین است که در آخر هر سال باید صورتی از کلیه جمع و خرج آنسال و وزیر مالیات بمجلس تقدیم کند قانون محاسبات عمومی می نویسد

(بضمون ذیل قرائت شد)

قانون محاسبات عمومی ماده (۴۹) وزیر مالیات در آخر هر سال باید تشکیل یک کمیسیون (۱۲) نفری که مرکب خواهد بود از ۶ نفر از نمایندگان مجلس شورای ملی (۳) نفر از سنا و (۳) نفر از دیوان محاسبات از حضور هدایونی استعفا نمایند تکلیف کمیسیون مذکور بقرار ذیل است -

اولا - بستن و ختم نمودن روزنامه و دفتر کل وزارت مالیات در آخر هر سال

ثانیاً - مطابق نمودن حسابهای دخل و خرج که وزراء طبع کرده اند با دفاتر محاسبات مرکزی هر یک از وزارتخانهها

ثالثاً - مطابق کردن صورت محاسبات کل مالیات با دفتر کل وزارت مالیات

رابعاً رسیدگی بدفتر کل محاسبات به وسائلی که در دست است از قبیل مقابله دفتر مزبور با روزنامه و سایر دفاتر اداره محاسبات کل و با نتیجه حساب معاصین جزو خامساً - نوشتن صورت مجلس که حاکی کیفیت امر بوده و باید طبع و بوزیر مالیات و مجلس شورای ملی داده شود.

و تا امروز با بنده (۴۹) رفتار نشده است و ندیده ایم که بکلی صورت حسابی که دارای این شرایط باشد طبع بکنند یا توسط جراید اطلاع عموم و بنظر مجلس برسانند بنابراین بنده تصور می کنم که خیلی بوقوع است که مجلس موافقت با این پیشنهاد بکند و هفت نفر از طرف مجلس انتخاب شوند چون اشخاص بصیر با اطلاع هم در خارج هستند که از ترتیب معاصیه کاملاً مطلع اند کمیسیون هم این حق را داشته باشد که در موقع لزوم از آن اشخاص بر صده خود انتخاب و مشغول رسیدگی شده اطلاعات خود را تقدیم مجلس نمایند و ضمناً مجلس شورای ملی اختیار میدهد که بکمیسیون مزبور سه در صورت لزوم هر عده ضرورت داشته باشد از اشخاص بصیر با اطلاع از خارج بخود منضم نمایند (سلیمان ابن معسن)

رقمیس - مخالفی نیست؟ (اظهاری نشد) پس اگر مخالفی نیست بجهت تعیین آن هیئتی که باید حضور اعلیحضرت هدایونی شرفیاب شوند هفت نفر برای اینکار معین خواهد شد پیشنهاد دیگری است از طرف آقای میرزا قاسم خان قرائت میشود

(پیشنهاد بضمون ذیل قرائت شد)

مقام محترم ریاست مجلس شورای ملی از قرار

تحقیق کفیل خزانه داری کل برخلاف قانون اساسی فراول خانه های دولتی طهران از نقاط دیگر را بمعرض بیع گذارده است چون انتقال دارائی دولت بموجب اصل (۲۲) قانون اساسی از خصائص مجلس شورای ملی است لذا این بنده تقاضا میکنم که آگاه ممانعه واقعه و جلوگیری از فروش فراول خانه ها از طرف مجلس شورای ملی بوزارت مالیات اختصار شود قاسم تیریزی

میرزا قاسم خان - بنده فعلا عرض میکنم که در پیشنهاد خود یک اشباهی کرده ام و آن این است که بجای اصل ۲۲ قانون اساسی ماده بیست و دوم نوشته ام راجع باین مسئله بعضی باداشت ها کرده ام که میخواهم عرض آقایان برسانم و لازم میدانم در مقدمه اطلاعات خودم عرض بکنم مقصود از اجتماع مادر این مجلس چیست مردم مبعوثین خودشان را برای چه بمجلس شورای ملی فرستاده اند آرزوهای ملت در این دوره تقنینیه سیم چیست از وجود مجلس و نمایندگان چه می خواهند اگر بنده این مسئله را بطور یک سؤالی سؤال میکنم لابد جواب این است که ملت از نمایندگانش خود یک اصلاحاتی را منتظر است و بنده با این سؤال کاملاً شریک و موافقم و عرض میکنم که ملت یک اصلاحاتی را طالب است ولی (اصلاحات) یک نقطه عامی است و مهم ترین آن اصلاحات این است که مجلس ترتیب خرابیهای گذشته و مخصوصاً خرابیهای بعد از دوره دوم که عبارت از این سه سال گذشته است بنماید و اگر نتوانست لاف اول باید کاری بکند که اموریکه در این مملکت جاری میشود مطابق پیدا کند با اصول قانون اساسی مملکت و در همین باین مقصود فقط از یک راه است و آن اینست ما که نمایندگان ملت هستیم مجبوریم از اینکه گاهی قانون اساسی مجلس خودمان را از نظر بگذرانیم و بدقت کارهایی را که واقع و جاری میشود با اصول همین قانون اساسی تطبیق کنیم این وظیفه فقط اشخاص بنایندگان دارد بلکه این مطلب یکی از وظایف مهم تصدیبان امور این مملکت است همانطوریکه نمایندگان در پیشگاه ملت مسئولیت دارند و باید ناظر کلیه امور باشند یعنی اگر نقضی در قانون اساسی وارد شود در مقابل ملت مسئول خواهند بود همین طور تصدیبان امور هم در مقابل پارلمان مسئولیت دارند و آنها هم باید با همین نظریه مارا داشته باشند یعنی آنها هم باید همیشه قانون اساسی را از نظر دقت خودشان بگذرانند حالا بنده یک اصل از قانون اساسی را برای آقایان میخوانم همی غفلت یا تقصیر عمدی که از یکی از ادارات منظمه دولتی نسبت به عدم رعایت همین یک اصل شده است بهر حال آن اصل را میخوانم اصل بیست و دوم - مواردیکه قسمتی از اسباب یا دارائی دولت یا مملکت منتقل یا فروخته میشود یا تغییر در حدود و تقویر مملکت لزوم پیدا می کند به تصویب مجلس شورای ملی خواهد بود این اصل صریحاً انتقال دارائی دولت را در موارد لازمه از خصائص مجلس شورای ملی می شمارد یعنی هر کس بر خلاف این نکته اقدام بکند با قانون

اساسی يك ملت و مملکت مخالفت کرده است ولی بدبختانه اداره خزانه داری کل با داشتن صد ها مستخدم اروپائی و با داشتن هزاران معلومات که به عقیده خود دشمنان مسا آنها را رسیده اصلاحات مالی مملکت قرارداد شده بود امروز می بینم گذشته از اینکه همانطور که راجع به پیشنهاد سابق که در جلسه قبل عرض کرده ام مالیات دولت تیدر میکنند حالا شروع کرده اند با کمال جسارت بقانون اساسی مملکت تجاوزات میکنند یعنی قانون اساسی مملکت ما را میخواهند زیر پا بگذارند یعنی میخواهند بقانون اساسی مملکت ما احترام نگذارند همانطور که اصول کیف مایشائی را در مالیات دولت رفتار میکنند همانطور میخواهند از قانون اساسی مملکت با نهایت لاقبلی نگاه کنند حالا واقعه را که اتفاق افتاده است عرض آقایان برسانم چند روز قبل از این راجع بفروش یا حراج فراولخانه ها اهلانی در جراید منتشر شده بود وقتی که این اعلان را دیدم بنده تصور میکردم که این اعلان مقدمه تهیه یک پیشنهادی است که میخواهند بمجلس شورای ملی بکنند و تحصیل اجازه از مجلس بنمایند و حق هم داشتم این تصور را بکنم بدلت آنکه از یک نفر مستخدم دولت تصور نبرفت که با دماغ خودش یک کاری بکند که مخالف با قانون اساسی مملکت باشد همانوقت از طرف ریاست محترم مجلس شرحی بوزارت مالیات اختصار شد و از وزارت مالیات هم جوابی رسید همانطور که بنده تصور کرده بود همانطور بود و وزیر مالیات نوشته بود که این اعلان مقدمه پیشنهادی است که میخواهند بمجلس شورای ملی بکنند و بدون اجازه مجلس املاک دولتی را خزانه داری کل نخواهد فروخت ولی بدبختانه هنوز مرکب امضای وزیر مالیات خشک نشده و هنوز فراش حامل مراده وزیر مالیات در بهارستان نرسیده بود بلافاصله دیدیم بعضی از فراولخانه ها با خاک یکسان و از بعضی هم قلب ماهیت شد یعنی الان اگر کسی برود در خیابان کنت می بیند مثل اینست که در آنجا هیچوقت فراولخانه وجود نداشته سایر جا ها را هم اگر تشریف به برسد ملاحظه کنند خواهند دید که با خاک یکسان کرده اند و با مزه تر از همه این است که کفیل خزانه داری یک نفر اروپائی می نویسد که اگر چه فروش فراولخانه ها مخالف قانون است ولی بعضی رضایت خاطر شما اجازه میدهد که فراولخانه متصل بخانه سید معنا که برای کلوب اروپائیان لازم است آنجا را تصرف کنند از این چه مستفاد میشود از این نقطه مستفاد میشود که خزانه داری کل میگوید که برای طرفداری بکنفر مشهری خردم میخواهم قانون اساسی یک مملکتی را زیر پا بگذارم بنده میخواهم عرض کنم شاید تصور شود غیر از قانون اساسی قانون دیگری بوده است که این اجازه داده است و کفیل خزانه داری مطابق یک قانون دیگری غیر از قانون اساسی این فراولخانه را فروخته اگر بایک نظر دقیقانه نگاه کنیم می بینم ما بهیچوجه قانونی نداریم که این اجازه داده باشد مگر بگونه قانون (۲۳) جوزا آیا تقصیر بایست؟ تقصیر باقانون اساسی است یا تقصیر باقانون (۲۳) جوزا است یا تقصیر با کفیل خزانه داری است یا تقصیر با وزیر مالیات است تقصیر باقانون اساسی نیست.

بدلت اینک قانون اساسی خوشبختانه بزبان ملی نوشته شده است و آنها هم برای یک اداره که در سال چهار کرد خرج میکنند خیلی آسان بود مواد راجع بامور همان اداره را بنده ترجمه کنند که هر وقت محتاج میشوند رجوع کنند تقصیر با قانون (۲۳) جوزا هم نیست اگر چه قانون (۲۳) جوزا هم علت تمام خرابیها و تصکبه گاهه مخارج بیست هزار تومانی سی هزار تومانی شده است ولی بنده در آن قانون هم وقتیکه نگاه میکنم و آقایان هم سرراجه می فرمایند می بینم در این دوازده ماده بهیچ وجه من الوجوه هیچ اختیاراتی نیست این دوازده ماده بفرمانداری بکنند اختیاری نداده بنده تصور می کنم تقصیر باشخاص هم که باین دوازده ماده رای داده اند نیست زیرا خزانه داری آنها را عمل میکنند قریباً موادی که راجع بصره جوئی است که داده اند و ده و یا یازده که کفیل اول آنها هیچ عمل نکرده است فقط موادی که بهتر میتوانست مالیات دولت را تقریب کند عمل نموده پس می گوئیم تقصیر هم با کفیل خزانه داری است و هم با وزیر مالیات چرا تقصیر با کفیل خزانه داری است؟ زیرا که یک ملتی که قانون اساسی مملکت خودش را آنقدر محترم می همان ملت اینقدر نخواهد بفرمده که قانون اساسی یک مملکتی قانون اساسی یک ملتی محترم است و گمان میکنم که در اینجا یک قبل فمیده و عمدی شده باشد حالا می فرمایند بنده تند میروم این ترتیب که عرض میکنم راجع بقانون اساسی مملکت است بهیچوجه من الوجوه راجع بقوانین دیگری نیست (تا بتوانیم با کت با شیم بنده عرض میکنم تقصیر با وزیر مالیات هم هست زیرا همانطور که در مقابل اغلب تصدیبات دولتی نتوانست که رشته خور را از سد ملی وزارت فسخ کند بهمان دلیل بنده عرض میکنم تقصیر با وزیر مالیات هم بوده است کافعال شده است)

بنده بنام ملت و برای حفظ احترامات قانون اساسی مملکت ایران عرض میکنم این معامله نباید ملتی شود و از مقام محترم ریاست مجلس هم موافقت رفتاری خودم تقاضا میکنم که تقاضای بنده را بوزارت مالیات اختصار کنند و در خانه عرض میکنم که مقصود از این پیشنهاد هدفه از قانون اساسی بوده است و الاخطای خزانه داری منحصر بهیچ فروش فراولخانه ها نبوده هر کس میخواهد ببیند خوب است مقالاتی که در روز و امروز جراید نوشته شده است مخصوصاً مقاله امروز جریده سوری و فوق العاده دیروز ایران امروز را رجوع فرمایند

رقمیس - باین پیشنهاد مخالفی هست؟ (گفتند خیر) همینطور بوزارت مالیات نوشته خواهد شد خبرداران هم اهل این مملکت هستند و قانون اساسی خود را خوب میشناسند و باید بدانند که چون قانونی نیست ندارد لئو خواهد شد آقایان در دستور کار دیگری ندارند جلسه را معمول میکنیم روز شنبه دو ساعت بفرود مانده چهار نفر هم باید بقرعه معین بفرمایند که در تعیین آن دو کمیسیون نظارت داشته باشند دو نفر برای کمیسیونی که حضور مبارک اعلیحضرت هدایونی شرفیاب میشوند دو نفر هم برای استخراج آراء کمیسیون هفت نفری برای رسیدگی بحساب

خزانه‌داری (آقای سلیمان میرزا استقراغ نسوده و آقایان منصفه ذیل بحکم قرعه معین شدند)
محمد هاشم میرزا - سردارمتمد - صدر الممالک - حاج سهراب الملک
رئیس - آقایان تشریف نخواهند برد تا بعد از اینکه این کمیسیون ها معین شوند مجلس تقریباً سه ربع ساعت قبل از غروب ختم شد .

جلسه ۱۰

صورت مشروح مجلس روز شنبه بیست و هشتم شهر ربیع الاول ۱۳۲۳

مجلس تقریباً یک ساعت و نیم قبل از فروبرد تحت ریاست آقای مؤتمن الممالک تشکیل و صورت مجلس روز ۲۴ شنبه ۲۴ قرائت شد
رئیس - در صورت مجلس مخالفی هست؟
آقا سید فاضل - در خصوص کمیسیون هفت نفری برای رسیدگی بحساب خزانه‌داری رأی گرفته شد

رئیس - نوشته شده است رأی گرفته شد آقا سید فاضل - چون نوشته شده است پیشنهاد کردند چون مخالفی نبود قرار شد انتخاب شود معنای انتخاب شود یعنی تصویب شد

رئیس - صورت مجلس شرح ماوقع را میخوانید همانطوریکه گفته شده در صورت مجلس نوشته شده است اگر اصل مطالب قلمبوده است همانروز باید بفرمائید

آقا سید فاضل - پس تصویب نشده
رئیس - بسته بنظر مجلس است دیگر مخالفی نیست (اظهاری نشد)

(صورت مجلس تصویب شد)
رئیس - چند روز قبل موافق رأی که اینجا داده شده و بهیچنی که معین فرمودند حضور مبارک اعلیحضرت همایونی شرفیاب شدیم و مضرات بحران کابینه را کما هو حق بر سر رساندیم عرض شد که در این مدت ۳ سال که مجلس وجود نداشته ممالک محتاج باصلاحات زیادی است البته اعلیحضرت همایونی بهتر از همه میدانند که در بدو افتتاح مجلس بحران کابینه وزراء چه خطراتی برای ممالک دارم مجلس شورای ملی میدانند اصلاحات ممکن نیست مگر اینکه مجلس و دولت هر دو دست بهم داده و بسامدت بگذرند کار کنند و نظر باینکه مجلس شورای ملی اعتماد تامی به آقای مستوفی الممالک دارد و میدانند مقام سلطنت هضمی هم همین اعتماد را دارند از ذات مقدس منو گانه استعفا می کنند که تا سبکی بفرمائید هر چه زود تر آقای مستوفی الممالک کابینه خود را تشکیل و بمجلس معرفی نمایند و اصلاحاتی را که برای ممالک لازم میدانند بمجلس پیشنهاد کنند که مجلس مشغول کار شود و ضمناً عرض شد که مجلس نباید بیکار بماند گفته میشود و حتماً گفته میشود که مجلس خود نیز نباید کار بکند یعنی در امور مملکتی اولیاء امور که تجربیاتی دارند باید هادی مجلس شوند یعنی اصلاحاتی که لازم است بنظر مجلس برسانند و اگر بحران خیلی امتداد پیدا کند مجلس هم به واسطه اینکه مردم خیلی توقعات دارند مجبور میشود خودش برای خودش کار پیدا کند و اینهم البته مضرات زیادی دارد اگر مجلس بخواهد تعطیل نباشد .

خودش کار پیدا کند در واقع مثل اینست که امور قوه مجریه بدست قوه مقننه افتاده باشد در جواب فرمودند کازبحران کابینه‌ها و خطرات آن بفرمای آگاه هستند و میدانند چه نتایج دارد خیلی اظهار مسرت فرمودند که مجلس هم همان نظر را که ذات اقدس ملوکانه نسبت بآقای مستوفی الممالک دارند دارد و بنده فرمودند همین سه چهار روزه کابینه وزراء تشکیل و بمجلس معرفی خواهند شد این بود رایورت هیئتی که آنروز معین فرمودید و بحضور اعلیحضرت همایونی مشرف شدند .

مستوفی الممالک - خیلی متأسفم از این که امروز نتوانستم رفع انتظار آقایان نمایندگان محترم را در معرفی وزراء بنمایم انشاءالله برای روز سه شنبه هیئت وزراء بمجلس معرفی خواهند شد و از آنجا که آقایان نمایندگان مشکلات تشکیل کابینه را بخوبی میدانند امیدوارم بنده را معذور بدانند از اینکه معرفی کابینه تا اکنون بتأخیر افتاده است باره لوایح هم راجع بترتیبات مالی و بعضی عایدات جدید تهیه شده و آنهم در روز معرفی هیئت وزراء بمجلس تقدیم خواهد شد .

رئیس - آقای مستوفی الممالک واقفاً در هر موقع برای هر گونه خدمات و فدا کاری حاضر بوده و بهیچوجه خود داری نداشته اند حالا هم که قبول فرمودند کابینه را تشکیل نمایند امیدوارم همانطوریکه وعده فرمودند کابینه خود را تا روز ۳ شنبه تعیین و بمجلس معرفی نمایند

حاج شیخ اسدالله - بنده خیلی خوشوقتم از اینکه امروز آقای مستوفی الممالک رئیس الوزراء بمجلس تشریف آورده و مزه بشارت این مطلب را بفرمائید که روز سه شنبه کابینه خودشان را بمجلس معرفی فرمائید اگر چه بعد از فرمایشات آقای رئیس مناسب نبود که بنده در این موضوع عرض بنمایم ولیکن همین نکته را حضور آقای رئیس الوزراء عرض میکنم اینک میفرمائید و کلاه اشکالات تشکیل کابینه را میدانند باینجه

آقای رئیس الوزراء معذور خواهند بود این مطلب را تصدیق مینمایم ولی آقای رئیس الوزراء هم نباید تصدیق فرمائید که تأخیر تشکیل کابینه چقدر سوء اثر دارد الان دو ماه متجاوز است که مجلس افتتاح شده و هر روز اول روزی است که آقای رئیس الوزراء بمجلس تشریف میآورند و وعده میدهند که کابینه وزرائی معرفی خواهند فرمود بعد از آن حسن ظنی که اعلیحضرت شهریاری نسبت با آقای رئیس الوزراء اظهار فرموده اند و بعد از آن اظهار اطمینانی که مجلس شورای ملی قبل از آنکه آقای رئیس الوزراء بمجلس تشریف بیاورند و وزرائی معرفی کرده باشند بایشان نموده است و بعد از آن حسن ظن و اظهار اعتمادی که عموم ملت نسبت با آقای رئیس الوزراء ارایین حسن نیت و حسن انتخاب ایشان کرده و تمجید می نمایند مایب این بود که آقای رئیس الوزراء چند روز قبل بمجلس تشریف بیاورند این فرمایش را فرموده باشند و وعده معرفی کابینه خودشان را در یک هفته یادآورند بعد بیاورند خیلی مامتشکر میشدیم و حالا استعفا میکنم که روز سه شنبه بطوریکه وعده فرموده اند بوعده خود وفا بفرمائید که مجلس بیشتر از این در واقع در حکم تعطیل نباشد .

رئیس - جزو دستور امروز رایورت شد سوم راجع بنمایندگان کردستان بود که قرائت شد و امروز باید رأی گرفته شود .
سردار سعید - در باب رایورت نمایندگان کردستان بعضی اشکافات تازه برای شبهه شده است و بنده که مخبر شبهه هستم تقاضا میکنم رایورت شبهه را پس بگیرم و یک نظر قطعی شبهه برای این رایورت اتخاذ نموده و بمجلس تقدیم شود خائن آقایان محترم مسبوق است که شبهه یک نظر قطعی برای ابتکار اتخاذ نگردد بود و باینجه تقاضا میکنم که این رایورت شبهه حودت داده شود و امیدوارم ایندفعه که بمجلس برمی گردد در شعبه یک نظر قطعی گرفته شود و با همان نظر بمجلس تقدیم شود .

حاج شیخ اسدالله - بنده حقیقتاً از این رایورتها که بمجلس میآید خیلی تعجب می کنم بعد از آن فرمایشات و آن تأکیداتی که آنروز آقای رئیس در خصوص رایورتهای شب در مجلس اعلنی فرمودند که رایورت شب را هر چه زودتر بمجلس بفرستد باز می بینم بعد از دوامه یک رایورتی از یک شبهه میرسد و در آن هم هیچ اظهار رأی نمی کنند در مجلس خوانده می شود و در آن خصوص اظهار مخالفت می شود و موقوف بجلسه بعد می شود در جلسه بعد که مجلس میخواند رأی بگیرد و یک خاتمه باینکار بدهد مخبر شبهه تقاضا میکند و رایورت را پس بگیرد بنده گمان میکنم که آقای مخبر هر چه تحقیقات داشته اند در مدت این دو ماه می توانستند بکنند کرده اند استعفا میکنم این رایورت را پس نگیرند که امروز در مجلس در این خصوص رأی داده شود و یک خاتمه باینکار بدهد .

سردار سعید - بنده این تقاضایی را که کردم از طرف خود نبود از طرف شبهه بود و شبهه خواسته است این رایورت شبهه برگردد و رسیدگی شده یک نظر قطعی اتخاذ نموده دوباره بمجلس پیشنهاد نماید .

حاج شیخ اسدالله - بنده نایباً عرض میکنم شبهه در طرف این دوامه تحقیقاتی که باید کرده باشد نموده و اگر یک نظریات جدیدی برای او پیدا شده است مطلب مشکلی نیست بنده عقیده ام اینست همان نظر را در مجلس اظهار کنند و در مجلس مطرح شود و باین مطلب خاتمه داده شود و بنده حس میکنم بعد از اینکه این رایورت شبهه برگشت شاید باز دوامه طول بکشد و بمجلس نباید .

سردار سعید - همینطور که می گویند این رایورت مدتی است در شعبه مطرح مانده اگر بود و ممکن است بعضی اسناد که در خارج بوده در این ایام اخیر بشعبه رسیده باشد یعنی بعضی اسنادی باشد که در طرف دیروز و یروز رسیده باشد و شبهه لازم بداند در آن اسناد یک تجدید نظری نموده پس از آن رایورت خود را بمجلس تقدیم نماید و آقای حاج شیخ اسدالله هم ممکن بود خودشان بشعبه تشریف بیاورند تحقیقات را که لازم میدانند کرده و اسناد را ملاحظه فرمائید و بعد این اظهارات را نموده و مخالفت بفرمائید .

رئیس - در این باب رأی بگیریم - آقایانی که تصویب مینمایند که این رایورت شبهه برگردد قیام نمایند (عده کثیری قیام نمودند)
رئیس - تصویب نشد ۲۳ نفر قیام کردند

خیر اینطور نیست بنده اشتباه کرده بودم ۳ نفر هم در اینجا (هیئت رئیسه) نیز رأی داده بودند این می شود ۲۶ نفر و اکثریت است می ماند بروز دیگر آقای مدرس فرمایشی داشتند .

مدرس - خیر عرضی ندارم .
رئیس - در دستور دیگر چیزی نیست اگر مخالفی نباشد جلسه را موقوف بروز سه شنبه نائیم مخالفی نیست؟ (گفته شد خیر)
مجلس یکساعت بغروب مانده ختم شد

جلسه یازدهم

صورت مشروح مجلس روز سه شنبه ۲۸ شهر ربیع الثانی ۱۳۲۳

مجلس تقریباً نیمساعت بغروب مانده در تحت ریاست آقای مؤتمن الممالک تشکیل و صورت مجلس روز شنبه بیست و هشتم قرائت شد .

رئیس - در صورت مجلس اظهاراتی هست؟ (اظهاری نشد) ایرانی نیست صورت مجلس تصویب شد - بنا بود امروز آقایان وزراء تشریف بیاورند معرفی شوند ولی ملاحظه حرکت والا حضرت اقدس ولیعهد بطرف آذربایجان و لوازم حرکت ایشان مشغول بودند و امروز ممکن نشد بیایند معرفی شوند انشاءالله ریز شنبه تشریف خواهند آورد دستور جلسه امروز رسیدگی بمعضی اعتبارنامه ها است و آقایانی هم که قسم یاد نکرده اند باید قسم یاد کنند حاج شیخ اسدالله رایورت شبهه پنجم راجع به نماینده سیرجان را بمجلس ذیل قرائت نمودند .

در روز شنبه (۲۸) ربیع الاول ۱۳۲۳ شبهه پنجم در تحت ریاست آقای مؤتمن الممالک تشکیل شده و با اعتبارنامه آقای شیخ الممالک نماینده سیرجان و یاوز و زید آباد و بردسیر و رابر و سیدگیس نموده اعتبارنامه اش صحیح و مطابق مقررات قانونی بود فقط صورت مجلس نداشت ولی صوت آراه نقاط جزء سیرجان را از قبیل یازیر و زید آباد و بردسیر در رابر را که انجمن جزء فرستاده بودند کاملاً تفکیک کرده و بانجمن نظار سیرجان فرستاده بودند که من حیث المجموع اکثریت شامل حال آقای شیخ - الممالک شده بود و در واقع انجمن نظار سیرجان همین صورت های تفکیک آراه نقاط مذکوره را بنابه صورت مجلس دانسته و فرستاده بودند و باوجود این مطلب چون آقای آقا شیخ یحیی نماینده کرمان تصدی تشکیل انجمن سیرجان و سایر نقاط ملحقه بسیرجان که قانون انتخابات تعیین میکنند بوده اند شبهه ایشانرا خواسته و تحقیقات نموده آقای آقا شیخ یحیی بیان نمودند که مطابق قانون انجمن انتخابات نظار سیرجان و توابع او را تشکیل داده و ذره فروگذار نکرده منتها پس از اخذ آراه مراجعت به کرمان نموده بعد از استخراج آراه و تعیین نمایندگان آقای شیخ الممالک انجمن نظار سیرجان ففقت از فرستادن صورت مجلس کرده اند شبهه پنجم نظر اظهارات آقا شیخ یحیی که خود تصدی تشکیل انجمن نظار سیرجان با ملحقات او بوده اند و به ملاحظه این که شکایتی هم از سیرجان بهیچوجه نرسیده بود نمایندگان آقای شیخ - الممالک را که با اکثریت ۱۳۲۷ رأی از هزار و شصده و بیست رأی انتخاب شده بودند تصدیق نمود (شیخ اسدالله)

رئیس - راجع بانتهایات سیرجان اظهاراتی هست؟ (اظهاری نشد) ایرادی نیست رأی میکنیم آقایانیکه وکالت آقای شیخ الممالک نماینده سیرجان را تصویب میکنند قیام نمایند .
(عده کثیری قیام نمودند و نمایندگان ایشان تصویب شد)

رئیس - رایورت شبهه سوم راجع بنمایندگان کردستان سابق طبع و توزیع شده بود رایورت جدیدی داده اند حالا قرائت میشود

سردار سعید - خاطر آقایان را متذکر میشوم باینکه برای شبهه پس از اینکه رایورت اولی را تقدیم نموده بود نظریات جدیدی پیدا شد این بود که رایورت اولی را پس گرفت و تجدید نظر نمود و نایباً رایورت جدیدی تقدیم مینماید اگر مرغس بفرمائید رایورت اولی را بقوام بعد این رایورت جدید را

رئیس - لازم نیست رایورت اول طبع و توزیع شد و آقایان مسبوق هستند رایورت دوم باید قرائت شود

(رایورت مزبور بمضمون ذیل قرائت شد)
در تاریخ دوشنبه ۵ ربیع الاول ۱۳۲۳ شبهه سوم در تحت ریاست آقای ناصر الاسلام منعقد و در موضوع انتخابات کردستان مجدداً داخل مذاکره شد و گفته شد که کلبتاً چنانکه رایورت قبل کاملاً مشر است نظریات شبهه از ابتدا وارد شدن در این موضوع بدون نقطه منصف بود یکی شکایت از آقایان اعزاز السلطنه و سردار معظم که موافق بند نهم از ماده چهارم انتخاباتان قانونی نیست در این موضوع که شبهه استعفا کاملی کرده و با تحقیقات کامل و دلایل مبرهن بکلی این شکایات را رد نموده است دوم راجع باساس انتخاب بوده که انجمن نظارت با براهین از طرفی میرساند که امکان اعلان و فرستادن حوزه های جزو باطراف نبوده است چنانچه سابقاً هم مفصل رایورت داده شد از طرفی چون تصور می شد که جمعی از انتخاب کردن معزوم بوده اند و در این موضوع قانون ساکت است لذا تصدیق و تردید او را شبهه بمجلس شورای ملی که مفسر قوانین است حواله نموده بود لیکن در طرف این چند روزه با تحقیقات مجددی که اعضاء محترم شبهه فرداً فرداً از خارج کرده بودند علاوه مکتوب حکومت وقت کردستان تأیید انتخابات قبل را نموده و نامنوفد این انتخاب را باحالت حالیه برخوردارند بشکلات عدیده را یاد آوری نموده است و در باب نقاط جزئی که قانون انتخابات نامبرده است تحقیقات شده و حال آنزمان و حالیه آنها یکان یکان تشریح شده است که در آن زمان فرستادن شعبات ممکن بوده و نه اکنون ممکن است بنابراین بکلی رفع تردید و شبهه از شبهه سوم شده و صحت انتخاب آقایان منتخبین کردستان آقای حاج میرزا اسدالله خان و آقای سردار معظم و آقای اعزاز السلطنه را رأی گرفته با اتفاق تصویب نمودند (مخبر شبهه یار محمد افشار)

رئیس - راجع بانتهایات کردستان اظهاراتی هست بفرمائید (اظهاری نشد) مخالفی نیست رأی میکنیم آقایانیکه آقای حاج میرزا اسدالله خان را بوکالت کردستان تصویب مینمایند قیام کنند (عده کثیری قیام نمودند و نمایندگان ایشان تصویب شد)

رئیس - آقایانی که وکالت آقای فرج الله خان سردار معظم را تصویب میکنند قیام نمایند نمایندگان قیام نمودند)
رئیس - تصویب شد - آقایانیکه نمایندگان آقای اعزاز السلطنه را تصویب مینمایند قیام فرمائید (قالیاً قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - حالا رایورت شبهه ۴ راجع بنمایندگان فارس قرائت میشود

(آقای سلیمان میرزا رایورت مزبور را راجع بنمایندگان آقای خانابا خان نماینده شیراز بمضمون ذیل قرائت نمودند)
شعبه چهارم در تاریخ شنبه (۲۸) و یکشنبه (۲۹) شهر ربیع الاول در تحت ریاست آقای سردار معظمه منقذ گردید در رجوع و رسیدگی باعتبار نامه آقای میرزا فتحعلی خان مهدیخان بابا خان نماینده فارس نمود اعتبارنامه معزی اله مطابق مواد قانون انتخابات است صورت مجلس انجمن مرکزی شیراز چون کتباً نرسیده وزارت جلیله داخله تلگرافاً صورت مجلس و توضیحاتی که راجع ببنواد قانون انتخابات است از شیراز خواسته اند تلگرافی مشروح باامضای تمام اعضاء انجمن نظار مرکزی شیراز و

آقای معیر السلطنه والی ممالک فارس بتاريخ (۲۰) و در تحت نمره (۱۸۸) بوزارت داخله رسیده که شرایط مراعات مواد قانون انتخابات در آن مندرج و مکفی از صورت مجلس کتبی است فقط چیزیکه جالب دقت نظر شبهه گردید اول اینکه مدت اخذ آراه شیراز را انجمن نظار مرکزی بیست روز تعیین نموده و از روز بیست و هشتم شعبان لغایت هجدهم شهر رمضان همه روزه سوازی روز جمعه از چهار تا نیمساعت بغروب مانده مشغول اخذ آراه بوده اند و مطابق ماده (۲۵) قانون انتخابات به مناسبت اهمیت محل مدت اخذ رأی از یک الی پنج روز معین شده دویم اینکه نوشته اند هر وقت عده نظار به پنجنفر برسد سر صندوق رأی را باز کرده به ترتیبی که در قانون مقرر است مشغول اخذ آراه و بطوریکه در ماده (۲۹) قانون انتخابات مفهوم می شود در باز کردن و مهر نمودن صندوق آراه تمام اعضاء باید حضور داشته باشند راجع باشکال اول اگرچه تعیین بیست روز مخالف ماده قانون انتخابات است ولی چون این مطلب باساس انتخاب تقصی وارد ننموده و شاید بملاحظه این که در ماه رمضان مشغول اخذ رأی بوده و روزی ۳ ساعت طرف بیس زیادتر وقت نداشته اند مدت ایام را امتداد داده اند که مجالی برای اخذ تمام آراه باشد اکثریت شبهه این ترتیب را موجب نقص و ضرری برای انتخابات فارس ندانست راجع باشکال دویم چون اکثریت را در این موقع ملاحظه کرده اند وقت های دیگری که لازم بوده مطابق تلگراف انجمن نظار مرکزی بعمل آمده بسلامت نوشته اند در موقع اخذ رأی چند نفر دیگر هم که خارج از عضویت انجمن بوده حاضر میشده و اسامی را بر میداشتنه در این فقره هم اکثریت شبهه ضرر و نقصی تصور ننمود شکایتی که راجع بانتهایات آقای خانابا خان رسیده فقط مکتوبی باامضای محمد جعفر است کسین ایشان را کمتر از سی سال دانسته چون در این موضوع مدرکی نبود علاوه بموجب تحقیقات از خود

دوره تقنینیه دوم که انتخاب شده بودند تا زمانیکه مجلس بود با انجام وظیفه خودشان بمنتهای درستی وضعت و گمان می‌کنم افران نگفته اگر بگویم مافوقی بر آن متصور نیست ایشان کاملاً کارهایی که بهمه خودشان گرفته بودند از عهد برآمدند و علاوه بر آنچه بهمه داشتند و برایشان مقرر شده بود انجام داده اند (اغلب تصدیق کردند) زیرا که پس از انفصال مجلس و آن فشارها و کشمکش‌ها که خود آقایان میدانند و بنده در جزئیات آن داخل نی‌شوم یعنی آنوقتیکه و کلاً را اجازه نمی‌دادند در مجلس بمانند یعنی در مقابل آن سبلی که برای بستن مجلس حاضر شده بود سه سال پانزده روز دیگر هم بدون اینکه از طرف نمایندگان انتخاب شده باشند فقط بواسطه عقیده وجدانی و آزادخواهی که داشتند مجاناً و بلاعوض شبانه روز مشغول زحمت بودند و نگذاشتند صدمه و ازبختی بر این بنای مقدس یعنی مجلس شورای ملی وارد آید حتی وقتیکه در واشنگتون بودند تلگرافاً شنبه یک خبریاتی برای مجلس هست کارشان را گذاشتند و آمدند این است نتیجه درستی و صحت عمل این درستی و صحت عمل شخص را مجبور میکند که از واشنگتون بجهت بیاید برای اینکه چیزی که بهمه او است حفظ کند ایشان در ضمن راپورت مفصلی که داده اند از کارت همیون و نظامیان مجلس تشکر کرده اند که خوب وظیفه خود را انجام داده اند بنده نمیتوانم از طرف خودم راز طرف آقایان حقیقتاً آنچه وظیفه تشکر است از آنها بکنم زیرا با آن همه فشار و حملاتی که بر ضد مجلس میشد در جلوه‌ها حملاتی که نسبت باین بنا میشد حتی اینکه دزدی بیاید دکان خیاطی را بشکافد و وارد بهارستان شود پس از آن بر که دزدی پیدا شود و دزد پیدا شود و لباسهای خیاط پیدا شود بنده تعجب نمیکنم چون در راپورت نوشته شده است بواسطه علل سری دزد را نگرفتند بنده خیلی مایل بودم که آن حلال سری را میگرفتند چون نوشته اند دزدی در دکان خیاطی آمده و در بهارستان داخل شده و بواسطه مراقبت نظام و گارد نتوانسته است مرتکب خلایق شود بعد از آنکه کشف شده بواسطه علل سری سارق تعقیب نشده خیلی خوشوقت میشدم که این علل سری علنی شود حالا از این جمله میگفتم و باز داخل میشوم در تشکرات خودم حقیقتاً آقای ارباب کیخسرو آنچه را بر عهد گرفته اند مافوق آنرا انجام داده اند زیرا که فرضاً هم از طرف و کلاه مانور بودند میبایستی حفظ میکردند آنچه را که ایشان سیرده بودند و ایشان علاوه بر حفظ بقدرش هم افزوده اند مثلاً ۱۳۴ جلد کتاب در ایام قمرت بر کتبخانه مجلس افزوده اند آیا تصور میشود که بنده به آرزوی دیگر خودم برسم و گمان نمیکنم در این آرزوی دوم هم تمام نمایندگان و موکلین باینده شریک باشند و آن آرزوی دوم این است که هیئت دولت هم به همین ترتیب راپورت مشروح و مفصلی از دوره سه ساله یعنی از وقت انفصال مجلس تا زمان افتتاح بنویسند بفرستند که در دوی همین میز خوانده شود (اغلب گفتند صحیح است) تا ما بدانیم که

در این دوره فترت و دوره سختی و فشار ملت ترتیب چه بوده یعنی هیئت دولت هم همین طور راپورت مفصلی فصل بفصل بنویسند و حالات روحیه معارف عدلیه وزارت خارجه و همین طور سایر وزارتخانه ها را در تحت فصول و مواد معین کنند که هم نمایندگان و هم موکلین مطلع شوند که در این دوره سه ساله این مملکت در چه حال بوده گمان نمیکنم همه با بنده موافقت بملامه مخصوصاً گمان نمیکنم اگر باین آرزو برسم به یگانه آرزوی خود رسیده‌ام و تصور نمیکنم اگر همین طور وزارت مالیه راپورتی بنویسند و کلاً شرح بدهند که مالیه مملکت در چه ساله چه کرده اند خیلی بجا و بوقع است زیرا که نظارت در مالیه مملکت مخصوصاً از وظایف مختصه مجلس شورای ملی است (غالب نمایندگان تصدیق کردند) خاتمه عرض دیگری هم دارم و راجع بهسارت فهری است که بمجلس وارد آمده در ضمن راپورت راجع یکی از خسارت های فهری مینویسد.

رئیس - حالا موقعش نیست روزی که در این باب برای گرفته میشود باید در این باب اگر اظهاری دارید بفرمائید.

سلبمان میرزا - بله همین طور که حضرت رئیس مفرمائید عرایض خودم راجع بهسارت های فهری در جلسه بعد بعرض خواهم رسانید و فعلاً به تشکر از آقای ارباب کیخسرو و آرزوی خودم در اینکه از طرف هیئت دولت هم راپورتی راجع باعمال سه ساله دوره فترت تهیه و بمجلس تقدیم شود کفایت نموده و دیگر مدعی نشوم.

رئیس - واقعاً بیانی که آقای سلیمان میرزا کردند همه بجا است و در صحت عمل و درستی و کاردانی آقای ارباب کیخسرو هر چه بنده بگویم کم گفته ام همین قدر متأسفم از اینکه آقای ارباب کیخسرو بواسطه نقاهتی که داشتند امروز نتوانستند حاضر شوند و حضور نداشتند که تشکرات آقای سلیمان میرزا و تصدیق آقایان و کلاً را اصفا کنند امیدوارم تا جلسه آتیبه نقاهتشان رفع شود و همان روز که در این باب رأی میگیریم سایر آقایان که میخواهند حضوراً تشکرات خود را بایشان تبلیغ نمایند - آقای حاج سید اسدالله چهارسوقی فرمایشی داشتند ؟

حاج سید اسدالله - بلی عرضی داشتم

رئیس - راجع به همین موضوع است ؟

حاج سید اسدالله - غیر راجع بانچه من میبگویم ایالتی و ولایتی عرض نمیکنم

رئیس - حالا موقعش نیست چون این مطلب جزء دستور نیست تقاضا کنید جزء دستور شود بعد مذاکره شود

ناصر الاسلام - راجع به همان موضوعی که شاهزاده سلیمان میرزا فرموده اند میخواستم عرض کنم واقعاً بیش از آنچه بنده در نظر گرفته بودم حضرت والا نسبت با آقای ارباب کیخسرو با کمال فصاحت بیان فرمودند و مخصوصاً خیلی خیلی اظهار موافقت میکنم با آن عقیده که بیان فرمودند که هیئت دولت وضع جریان امور این سه ساله را بمجلس

عرضه بدارد و شرحی در مسئله تشویق و مجازات دادند بنده هم محس تذکر عرض میکنم همین طور که امروز یعنی در ابتدای امر مجلس شروع بتشویق خدمتگزاران کرده مینظور این مسئله باید جداً در آتی در مملکت معمول شود زیرا بهترین طریق اصلاح مملکت و بهترین وسیله ترفی مملکت تشویق خدمتگزاران و سیاست خبانت کاران است (عموماً تصدیق کردند)

رئیس - با انفصال در دستور چیزی نیست که مذاکره شود اگر مجلس اجازه بدهد جلسه آتیبه موکول بروز ه شنبه شود - آقای نظام السلطان در این خصوص فرمایشی دارید ؟

نظام السلطان - خبر راجع به یک پیشنهادی است که گمان نمیکنم خارج از آن موضوع نباشد

رئیس - در آن خصوص در جلسه آتیبه ممکن است پیشنهاد کنید - دستور روز پنجشنبه اول - مذاکره در پروگرام وزراء دوم - انتخاب نواب رئیس - سوم - اخذ رأی در باب بودجه ماهه تنگوزیل و محاسبه سه سال اخیر چهارم - انتخاب یک نفر بجای آقای حاج امام جمعه خوبی که از کمیسیون عدلیه استعفا داده اند پنجم - انتخاب یک نفر بجای آقای مصمم السلطنه یعنی آقای مین السلطنه برای عضویت کمیسیون است و تلگراف

حاج شیخ اسدالله - در ضمن تعیین دستور اول مذاکره در پروگرام وزراء را باید داشت فرمودید بنده تصور نمیکنم در جلسه بعد بتوانیم در خصوص پروگرام وزراء مذاکره کنیم زیرا هنوز پروگرام وزراء بمجلس نیامده و توزیع نشده

رئیس - چون آقای رئیس الوزراء اینطور فرمودند بنده هم معین کردم اگر در جلسه آتیبه حاضر بود در آن خصوص مذاکره خواهد شد اگر حاضر نباشد آن وقت از دستور دوم شروع خواهیم کرد

(مجلس نیم ساعت از شب گذشته ختم جلسه ۱۳ صورت مشروح مجلس روز شنبه دهم شهر ربیع الثانی ۱۳۲۳

مجلس دو ساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل و صورت مجلس روز شنبه پنجم قرائت شد

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست؟ اظهاری نشد ملاحظاتی نیست صورت مجلس تصویب شد دستور اولاً پروگرام هیئت وزراء است که هنوز نیارورده اند و گویا امروز بیاورند اگر چه امروز هم بیاورند چون باید طبع و توزیع شود مبادت برای جلسه آتیبه حالا باید یک نفر برای نیابت ریاست معین فرمائید (در این موقع ورقه توزیع و شروع باخذ رأی شد) آقایان حاج امیر نظام و حاج میرزا حسین خان آئینی و ارباب کیخسرو بحکم تره تعیین و با اتفاق آقای آصف الملک شروع باستخراج آراء نموده و بطوریکه ذیلاً مندرج است نتیجه حاصل گردید

عده رأی دهندگان (۶۳) مهره تقنینیه (۶۳) آقای ذکاء الملک (۵۴) رأی آقای مشیرالدوله یک رأی آقای حاج امیر نظام یک رأی - آقای صدر الملک

در رأی ورته سفید (۵) عده

رئیس - از (۶۳) نفر رأی دهندگان آقای ذکاء الملک با اکثریت (۵۴) رأی انتخاب شدند حالا شروع بانتخاب نایب دوم رئیس می شود

آقا شیخ محمد حسن گروسی - چون در خصوص انتخاب یک نفر دیگر از نواب رئیس مبادله افکار نشده خوب است بماند به بعد از تنفس

رئیس - در این باب مخالفی نیست (بعضی گفتند خیر) پس می ماند ببعد قانون تفریق بودجه سه ماهه تنگوزیل و محاسبه سه سال اخیر قرائت می شود

(آقای حاج مرزا مالک ماده اول لایحه مزبور را بضمون ذیل قرائت نمودند)

ماده اول - مخارج مجلس شور ایملی از باب نه ماهه سه تنگوزیل ۱۳۲۹ اتی آخر برج قوس سه مزبور موافق مواد (۱) الی (۵) ضمیمه (۱) و بر طبق بودجه مصوبه مورخه ۲۶ جمادی الاخری ۱۳۲۹ مبلغ یکصد و هشت هزار و شصت و هفت تومان و پنجاه هزار و نهصد و پنجاه دینار و عایدات سه تنه مذکور ب مبلغ یانصد و هشت تومان و بانصد دینار از مبلغ مزبور موضوع و بقیه مبلغ یکصد و هشت هزار و نه تومان و پنج - هزار و چهارصد و پنجاه دینار از وزارت مالیه دریافت شده تصویب و تفریق می شود

رئیس - در این باب مذاکرات شده و اخذ رأی در این خصوص موکول بامروز شده بود حالا باید رأی داده شود

اگر مخالفی دار بفرمائید (اظهاری نشد) معنوم می شود ایرادی بانجامه که قرائت شده نیست رأی میگیریم آقایان که تصویب می کنند قیام نمایند (عده کمیبری قیام نمودند) ماده اول تصویب شد - ماده دوم قرائت می شود (بضمون ذیل قرائت شد)

ماده دوم - مخارج سه ساله مجلس شورای ایملی در اوقات فترت از تاریخ اول جدی تنگوزیل ۱۳۳۰ لغایت آخر قوس بارس نوبل ۱۳۳۳ موافق مواد (۱) الی (۴) ضمیمه (۱) مطابق حکم نامه ۲۰۴۱ مورخه دوم ربیع اول ۱۳۳۰ و نامه ۱۳۵۷ مورخه یازدهم قوس ۱۳۳۳ هیئت دولت ب مبلغ بیست و هفت هزار و چهارصد و هفتاد و هفت تومان و پنجاه و هشت هزار و نه تومان و پنجاه دینار از مزبور مبلغ یک هزار و شصت و هفتاد و هشتاد و نه تومان و پنجاه دینار از مزبور موضوع و بقیه مبلغ بیست و پنجاه هزار و هفتصد و هشتاد و هفتاد و هفت تومان و پنجاه و هشت هزار و نه تومان و پنجاه دینار از وزارت مالیه دریافت شده تصویب و تفریق میشود

رئیس - در این بنده عبارت (از وزارت مالیه دریافت شده) افزوده است باید اضافه شود آقایان در این بنده ملاحظاتی دارند یا خیر

مهندس - مخارجی که در ایام افتتاح مجلس شده است رسیدگی مجلس بان مناسبت دارد ولی مخارجی که در وقت مجلس می شود مجلس مستقیماً به آن رسیدگی کند نمی دانم صحیح است بنده گمان می کنم این مخارج مثل سایر مخارج مملکتی است که باید اولاً بتوسط وزراء و وزارت مالیه رسیدگی شود بعد در ضمن بودجه کتال - به

مجلس بیاید و مثل سایر مخارج مملکتی مجلس تصویب کند - اما ابتدا مجلس در آن رسیدگی کند نمایانم صحیح است ؟ یعنی بنده قانونش را نمیدانم و گمان نمیکنم مخارجی که در این سه ساله مجلس نبوده است برای این عبارت شده است اولاً بایستی بوزارت مالیه فرستاده شود در وزارتخانه رسیدگی و تصویب شود و بتوسط همان وزارتخانه بمجلس بیاید و در مجلس تصویب شود

نحیفی میرزا - اینکه مفرمائید مخارجی که در زمان تعطیل مجلس میشود مثل سایر مخارج مملکتی است عرض میکنم تمام بودجه ها از مجلس میگردد ولی مخارج مجلس بواسطه استثنائیکه دارد تا از مجلس نگذرد وزارتخانه ها در آن اقدامی میکنند باین معنی که بودجه مجلس تا از مجلس نگذرد سایر وزارت خانه ها نمیتوانند در آن اقدامی بنمایند و اگر در باب مخارج توضیحاتی بخواهند ممکن است توضیح داده شود

رئیس - اداره مباشرت در این باب توضیحاتی ندارند

ارباب کیخسرو - این محاسبات بعد از انفصال مجلس است و تماماً برج برج بفرزانه داری رفته و در اینجا تفریق شده است ولی اگر آقایان نظامنامه داخلی مراجعه فرموده باشند در آنجا میگوید کمیسیون محاسبات میتواند تمامی محاسبات مجلس رسیدگی کند و مخصوصاً در ماده ۱۳۷ اگر ملاحظه فرمائید میگوید کمیسیون محاسبات میتواند محاسبات سال قبل مراجعه نماید بنابر این اداره مباشرت تکلیف خود را دانست محاسبات گذشته را که بدوات داده است بطور مجلس هم بدهد و این یکی از کارهای فوق العاده است که مجلس میکند یعنی علاوه بر اینکه بتصویب دولت رسیده و در خزانه داری رسیده شده مجلس هم بایش رسیدگی فوق العاده نموده و نمیشود گفت این مخارج مثل سایر مخارج است زیرا این مخارج در خود مجلس شده است و متعلق بخود مجلس است و این مخارج جای دیگری نشده است و خرج این معطوف شده و این معطوف هم از مجال است خارج نشده نهایت مدتی مجلس تعطیل بوده است چون در همه جای دنیا و قتیکه مجلس تعطیل میشود اداراتش تعطیل نمیشود و اداره مجلس اداره مجلس خوانده میشود اداره دولتی و همین جهت است که خود مجلس بحساب خودش رسیدگی میکند و تمام میشود

رئیس - آقای منتصر السلطان موافقت

منتصر السلطان بلی موافقت

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله مخالفید؟

حاج شیخ اسدالله - بلی

رئیس - بفرمائید

حاج شیخ اسدالله - آقای ارباب بقضای ماده نظامنامه مفرمائید خود مجلس مستقیماً باید باین حساب رسیدگی کند اولاً اشتباه نشود عرایضی که بنده میکنم هیچ راجع بصحت و سقم محاسبه نیست برای اینکه حسابشان خیلی مرتب و خیلی صحیح و از روی دقت کمیسیون محاسبات رسیدگی کرده است و بنده تصدیق بصحت آن حساب دارم ولیکن در ترتیب رسیدگی است که این حساب باید بمجلس بیاید یا بروی بوزارت مالیه و در ضمن

بودجه مملکتی بمجلس آمده و مجلس رسیدگی نماید ؟ بنده عرض میکنم موقع تعطیل مجلس غیر از موقع انفصال و فترت است و این مخارج که در اینجا شد بتصویب مجلس نبوده و مجلس یک رأی در باب این مخارج نداده است و بتصویب دولت بوده و دولت یک مخارجی را برای حفظ این بنا اجازه داده است و این مخارج هم مثل سایر مخارج مملکتی است و باید بصورت این حساب مستقیماً بوزارت مالیه داده شود و بعد جزء بودجه بمجلس بیاید و رسیدگی و تصویب شود بلی آن ماده را کمیسیون هست که کمیسیون محاسبات میتواند محاسبات گذشته رسیدگی کند ولی آن در صورتی است که یک مجلس باشد و یک بودجه را تصویب کرده باشند آنوقت در سال بعد کمیسیون محاسبات میتواند رسیدگی بآن حساب بکند مقصود از آن ماده این است اما در ما نحن و بقیه غیر از آنست و عنوان این مخارج عنوان مخارج مجلس نبوده و دولت از بکننده نظری این مخارج را تصویب کرده و مثل مخارج هادی محسوب میشود بنده عرض می کنم هیچ فرق نمی کند و باز هم جزء بودجه بمجلس آید چه الان بگذرد چه آنوقت که بمجلس می آید و رسیدگی به این حساب مستقیماً خارج از وظیفه مجلس است

منتصر السلطان این خرج را مثل اخراجات دیگر نمی توان تصور کرد بواسطه اینکه ادارات داخلی مجلس شورای ملی و اجراء آن از منشور نیات و پیشخدمت و فرانس و غیره متعلق بمجلس است در موقعی که مجلس دوره تقنینیه اش تمام میشود تا دوره دوشم شروع شود یک مدت طول می کشد و در این شکی نیست آن عده اجزاء مجلس جزء قوه مقننه است و مربوط بدولت نیست و مخارج آن جزء اخراجات فوق العاده نیست که دولت تصویب نماید این از وظایف مجلس شورای ملی است منتھی آقای ارباب در قیام مجلس با هیئت دولت نظریاتی اتخاذ کردند و برای صرفه جویی یکمده از اجزاء را کم و کسر کرده اند چون مدتی طول می کشد تا مجلس نهایتاً تشکیل شود و رسیدگی به آن حساب از وظایف مختصه مجلس شورای ملی است چنانچه آقای ارباب فرمودند در ماده ۱۳۷ نظامنامه مصرح است و گمان می کنم هر چه زیادتر در این باب مذاکره کنیم وقت مجلس را تلف کرده و رسیدگی باین حساب راجع بخود مجلس است و مجلس باید در این خصوص رأی بدهد اگر چه اساساً این مخارج در جزء بودجه مملکتی پیشنهاد می شود ولی ما نمی توانیم منتظر شویم که بودجه کل و مخارج سه سال گذشته بمجلس بیاید آن وقت رأی بدهیم زیرا که معلوم نیست بودجه کل در چه موقع بمجلس می آید که ما وقتی که در آن رسیدگی کرده و رأی دادیم در این خصوص هم رأی بدهیم و فعلاً این لایحه است که در کمیسیون رفته و بحک و اصلاح شده و تماماً صحیح است و مجلس در این خصوص رأی میدهد و به هیئت دولت مربوط نیست و تمام ورقه های درخواست هم که برای این مخارج صادر شده از طرف هیئت وزراء بوده و هیئت دولت هم نظریات خود را در آن نموده اگر از این نقطه

نظر هم منتظر باشید که بدون اجازه وزرا نهاییست
رسیدگی خود این ملاحظات هم شده ووزراء هم
نظریات خود را نموده ولی هیچ مربوط بهیئت
وزراء نیست

آقایانی که ماده دوم را تصویب میکنند ورقه سفید
و آقایانی که تصویب نمیکنند ورقه آبی خواهند
داد (ورقه رای منتشر و از (۵۱) نفر رای دهندگان
۴۶ نفر آقایان مفصله ذیل ورقه سفید داده و ۵ نفر
امتناع نمودند.)

(اسامی رای دهندگان)

- حاج امیر نظام - آقا میرزا محمد نجات
- سردار سمید - منتصر السلطان - ممدل الدوله
- محمد هاشم میرزا - سلیمان میرزا - آقا سیدامان الله
- حاج میرزا حسین - حاج شیخ محمد حسن - آقا شیخ
- محمد جواد - ناصر الاسلام - ذکاء الملك - میرزا
- سلیمانخان - آقا میرزا محمد صادق طباطبائی -
- آصف الممالک - مرآت السلطان - معتمد السلطنه
- سردار منصور - میرزا قاسم خان همدان السلطنه
- آقا سید حسین کزازی - ارباب کبیر - حاج میرزا
- قلیضا - امیرالسلطنه - حاج عزالدین - سردار
- معتد - وفارالسلطنه - آقا سیداسدالله چهارسوقی
- سلطان العلماء - مشارالسلطنه - دکتر حسینقلی خان
- خان باباخان - حاج سیم الملك - آقا شیخ یحیی
- مؤیدالاسلام - صدرالملك - دکتر اسمعیل خان
- نظامالسلطان - حاج میرزا فضلعلی آقا - شیخ الملك
- نجفعلی میرزا - حاج میرزا اسدالله خان - دکتر
- لقمان - ممبرالملك - حاج شیخ محمد حسین استرآبادی
- رئیس - با اکثریت ۴۶ رای تصویب شد

حالا يك رای میگیریم بکلیه دو ماده آقایانی که
تصویب میکنند قیام نمایند / اغلب نمایندگان قیام
نموده و تصویب شد / بنا بود امروز آقایان وزراء
بروگرم خودشان را بمجلس بیاورند و گویا حاضر
شده و برای همین کار بمجلس تشریف آوردند / آقای
وزیر مالیه پروگرام وزراء را بمضمون ذیل قرائت و
بمجلس تقدیم نمودند

بسمه تعالی - بنا بر اینکه در حکومتهای
شوروی هر هیئت دولتی مکلف است اقدامات و
اصلاحاتی را که برای امور ادارات مملکت صلاح
میداند با موافقت نظریات اکثریت مجلس مقننه تعقیب
و اجراء نماید هیئت حاضر که اساس مشی یلئیک
آن در مناسبات داخله و خارجه در نطق همایون
شاهنشاهی باستحضار مجلس نمایندگان رسیده و
بعسن تلقی پذیرفته شده است اینک جزئیات پروگرام
آنی خود را که با رعایت استمداد عملی و مقتضیات
وقت تهیه نموده پیشنهاد مقام مقننه بمنامد این مسئله
واضح است که نمایندگان محترم هر يك با آرزو و
شوق کامل تمام وسائل ترقی و تعالی و آسایش را
برای مملکت و موکلین خود در نظر دارند و مایلند
که با تمام عجله و شتاب نائل بقاصدمقدمه خود
بشوند - ولی تصدیق خواهند فرمود که حصول تمام
آن آمال را بانذارک اسباب و وسائل ممکنه باید
منتظر بود لهذا پس از امتنان و تشکر از این که
بتائیدات الهی و توجهات خاصه همایونی دولت
به تشکیل سومین مجلس مقننه بر طبق اصل
خود موفق گردید و اینک خود را در مقابل
استفاده از مساعدهت مجلس مقدس
برای اصلاحاتی که در نظر دارد خوشبختانه می بیند
بتقدیم چند فقره مواد ممکن الحصول ذیل عاجلاً
قناعت رفته و امید است که در تسریع تصویب آنها

مدرسین - همینطور که آقای حاج شیخ اسدالله
فرمودند اگر ماتام ترتیبات مملکتی خودمان را دوست
بداریم همینطور که به آقای ارباباطمینان داشته ایم
وسالها تجربه کرده ایم امیدواریم که تمام مخارج
مملکتمان همینطور باشد که ندیده تصدیق میکنند
یعنی شخص بنده بجهت آنکه سالها تجربه کرده ام
امیدوارم سایر مخارج هم همین قسم باشد ولی این
آرزو است و نخواهیم دید مخارج دیگری که در
مملکت میشود اینطور اطمینان داشته باشیم ولی
مجلس نباید از حدود قانونی خودش خارج شد یعنی
هر اداره آنچه قانون باو حکم داده است باید رفتار
کند و اگر اندکی تعطلی کند برای بند ها سابقه
شده است و اسباب دودس میشود بنده عرض میکنم
مخارجی را که يك کسی تصویب کرده محاسبه اش را
دیگری بکند يك چیز غیرمعتوب است هر کس آن
مخارج را تصویب کرده معان باید رسیدگی بحسابش
بکند اگر مخارجی را مجلس تصویب کرد باید
کمیسونها همین نمایند و از آن کمیسون حسابش
را بخواند ولی اگر دولت مخارجی را تصویب کرد
بایستی حساب آنرا هم خود دولت رسیدگی کند
و بیند آن مبلغ بمورد خرج شده است یا خیر اما
يك قوه تصویب کند و بقوه دیگر حساب آنرا
رسیدگی کند این یک چیز فریب و هجویی خواهد
بود چون بایست به آقایان اگر سهو هم شده است یا
بعقیده من غیرالافتاف شده است تا مل بفرماید و
مخارج این وزارت را مثل مخارج سایر وزارت دولتی
وملی برگردانند بهیئت دولت و همینطور که آقای
ارباب فرمودند حسابش بخزانه داری داده شده است
لا بد خزانه داری در جزء مخارج مملکت بمجلس
پیشنهاد خواهد کرد آنوقت از طریق قانونی بمجلس
آمده است لابد این دوسه ساله که در راه مخارج شده
بمجلس میاید و تصویب خواهد شد و آن ماده
نظامنامه که فرمودند صحیح است و آن در صورت تبدیل
کمیسون محاسبات است یعنی اگر کمیسون محاسبه
باشد و حسابی را رسیدگی کنند بعدیک کمیسون محاسبه
دیگری تشکیل شود میتواند همان حساب را مجدداً
رسیدگی نمایند اینک مخارجی را که يك قوه تصویب کرده
رسیدگی آن بقوه دیگر رجوع شود بنده گمان میکنم در لو
اینکه ما اهل خبر نیستیم (خیالی واضح باشد که نتوانیم
تصرف بکنیم در چیزی که وظیفه قوه دیگر است
و بعقیده بنده این وظیفه دولت است که
باید رسیدگی نموده و با سایر مخارج مملکتی که
این سه ساله شده بمجلس پیشنهاد نماید و در اینجا
رای گرفته شود

رئیس - گویا مذاکرات در این باب کافی
باشد - آقایان مذاکرات را کافی میدانند یا خیر ؟
(گفته شد کافی است) پس رای میگیریم باینکه این
مسئله وظیفه مجلس است یا خیر - آقایانی که این
مسئله را وظیفه مجلس میدانند قیام نمایند (اغلب
قیام نمودند) تصویب شد

حالا بنده دوم با ورقه اخذ رای میشود -

و ساختن چند رشته سیمهای لازم که در بودجه منظور
شده است

۲۲ - تهیه قانون تلگرافی برای تقدیم بمجلس
شورای ملی

وزیر مالیه - بطوریکه در پروگرام بهیئت وزراء
عرض شده یکی از مواد آن تشکیلات مالیه است
و چون هیئت دولت باین مسئله اهمیت میدهد لایحه
آنرا بعرض مقام مقننه رسانیده و تقاضا بمنامد بقوریت
از مجلس شورای ملی بگذرد

(لایحه مزبوره را بمضمون ذیل قرائت نمودند)
ناظر نمایندگان محترم مسوق است درموقعی
که مملکت گرفتار انقلاب اوضاع مالیه مقتضی اصلاح
و مخارج مملکتی محتاج بصره جوئی بوده دولت
لازم میدانست که بمالیه مملکت مرکزیت داده و
تصور میرفت هر گاه يك اداره مقتدری تأسیس و
اختیارات فوق العاده بآن اداره داده شود بتواند
دولت را از وضع مالیه که دچار بوده رهایی بخشد

لهذا قانون ۲۳ جوزای تنگروزئیل ۱۳۲۹ در مجلس
شورای ملی تصویب شد ولی از آنجائیکه مواد قانون
مزبور را از جهت حدود وظایف وزیر مالیه و مسئولیتی
که بر طبق قانون اساسی داراست همچنین از جهت
روابط بین وزارت مالیه و خزانه داری خیلی مبهم
و اعطای اختیارات نامحدود بموجب آن بیکنفریا
يك اداره بطوریکه گیرنده و دهنده و مفتش و
محاسب یکی باشد برخلاف مصالحت اداری و اقتصادی
است باید فرض کرد که نظر قانون گذاران زمان
از وضع این قانون بر آن بوده است که خزانه دار
وقت با آن اختیارات تمامه در مدت کثرت خود
تأسیسات مالیه مملکت را مرتب نموده جریان کار مالیه
را مطابق اصول علمی و عملی فرار بدهد تا پس
از انتضای آمدن قانون جدیدیکه مناسب با اوضاع
زمان و مملکت باشد جانشین قانون ۲۳ جوزا بشود
بدلاوه با تجربیات چند ساله و جریان کار مالیه بطور
وضوح ثابت شده است که با قانون مزبور هیچ
دولتی را نمیتوان مسئول اصلاح مالیه و حسن
جریان اداری آن فرار داد زیرا که هر اصلاحی
را دولت در نظر بگیرد بواسطه همین اختیارات
فوق العاده که قانون ۲۳ جوزا بخزانه دار کل داده
موفق باجرائی آن نمیشود بنابراین نظر بلزوم خارج
کردن اوضاع مالیه از این حال غیر طبیعی هیئت دولت
مواد ذیل را بمجلس شورای ملی پیشنهاد نموده و
بمقتضای کمال اهمیتی که دارد تصویب آنرا بقوریت
درخواست مینماید

ماده اول - مجلس شورای ملی قانون تشکیل
ترتیب مالیاتی مملکت ایران مورخه ۲۳ جوزا تنگروزئیل
۱۳۲۹ را نسخ مینماید

ماده دوم - وزیر مالیه قانون محاسبات عمومی
مورخه ۲۱ صفر ۱۳۲۹ را بوقوع اجرا خواهد
گذاشت

ماده سوم - وزیر مالیه تشکیلات ذیل را در
وزارت مالیه برقرار مینماید که در عرض هم و در تحت
ریاست مستقیم وزیر مالیه خواهند بود

۱ - کابینه وزیر

۲ - اداره کل هایدات از مالیاتهای مستقیم و
غیر مستقیم از هر قبیل اهم از آنچه تابعال معمول و
یاد آتی برقرار شود

۳ - اداره کل مصارف از دیون عمومیه و
وظایف و تقشیر حوالجات و تنسیق بودجه و نگاهداری
دفاتر راجه بانها

۴ - اداره خزانه داری کل که مکلف است
بتسویل گرفتن کمال هایدات دولت نقداً جنساً و
پرداخت کلیه مصارف دولتی اهم از مخارج ثابت و
فوق العاده و فروض ثابت و استهلاکی بر حسب حواله
وزیر مالیه و مرکزیت دادن کلیه هایدات و نگاهداری
دفاتر منظمه واردات و صادرات

۵ - اداره کل معاسبات

۶ - اداره گمرکات

۷ - اداره محاکمات برای رسیدگی بهاری
و نظلمات راجه بمعل مالیه و مستصدیان مالیات و وجوهات
آن و خالصجات

۸ - تشکیل هیئت تقشیریه در تحت ریاست
مستقیم وزیر

ماده ۴ - وزیر مالیه نظامنامه وظایف این
ادارات را بقوریت تهیه کرده بعد از تصویب هیئت
دولت بموجب فرمان همایونی بوقوع اجرا خواهد
گذاشت

ماده ۵ - رؤسای ادارات تصویب وزیر مالیه
رئیسکاران مالیه ایالات پیشنهاد رئیس متبوع و
تصویب وزیر مالیه بموجب فرمان ملوکانه برقرار
می شوند

ماده ۶ - مدیران درائر و پیشکاران مالیه
ولایات و سایر امضای ادارات وزارت مالیه از مرکز
و ولایات بتصویب رؤسای ادارات متبوعه بحکم وزارتی
منصب میگرددند

ماده ۷ - وزیر مالیه مأمور اجرای مواد این
قانون است

رئیس - در باب پروگرام چنانچه سابقاً توضیح
شده بایستی طبع و بین آقایان نمایندگان توزیع شود
که مواد آنرا ملاحظه کنند بعد برای جلسه آتی
بمجلس بیاید و شروع بنماید که در این تاریخ رسیده و در شعبه
رسیدگی بانتخاب نما مطرح گردید انتخاب آقای
صدرالملك موافق مقررات قانونی بوده و ابتدا
شکایتی از محل نرسیده بود فقط بکورتیه مراسم
بی امضاء که با بست شهری طهران رسیده چون آن
ورقه بی امضاء بود طرف توجه نشد و با اتفاق آراء
حاضرین صحت انتخاب آقای صدرالملك نماینده نما
که بناکثرت (۱۱۰۷) رأی از (۱۰۰۰) رأی
انتخاب شده بودند تصدیق شد

وزیر مالیه - اگر تمام مراحل قانونی را طی
کند گمان میکنم قدری تأخیر بشود

رئیس - نظامنامه داخلی موجود است و مواد
راجعه باین مطلب قرائت میشود

(مواد مزبوره بمضمون ذیل قرائت شد)
ماده (۷۴) در موقهیکه لایحه یا طرح قانونی
پیشنهاد میشود وزراء یا صاحب طرح یا یکی از
نمایندگان می توانند از مجلس تقاضا نمایند که فوری
بودن آنرا تصدیق نمایند

ماده (۷۵) این چنین تقاضا با مقدمه که حاوی
دلایل آن باشد اظهار میشود و پس از آن مجلس
در فوریت و عدم فوریت آن رای میدهد

ماده (۷۶) اگر مجلس آن مطلب را تصدیق
نماید مطلب مزبور را با شعبات یا به یکی از

کمیسونهاى مربوط بآن کسابق تشکیل شده در جوع
مینماید و نیز مجلس می تواند خود فوراً با آن
لایحه یا طرح قانونی رسیدگی کند و این در صورتیکه
مخصوصاً در این باب رأی داده شود

ماده (۷۷) طرح یا لایحه قانونی که فوریت
آن تصدیق شده باشد فقط يك نوبت در باره آن
شور میشود و در این شور بدو باره آن بطور
کلی و روی هم رفته مباحثه می شود پس از آن
در باب صلاحیت مذاکره فرداً فرد مواد آن رئیس
از مجلس کسب رای مینماید

رئیس - مقصود این است قوانینی که بمجلس
پیشنهاد میشود اول بکمیسون مربوطه بآن رجوع
میشود و در کمیسون در آن خصوص مذاقه نموده
بعد بمجلس پیشنهاد میشود و در مجلس شروع
بشور اول میشود شور اول که تمام شد باید شور
دوم در آن بعمل آید و بین شور اول و شور دوم
باید پنج روز فاصله باشد ولی در موردیکه فوریت
لایحه تقاضا و تصویب شود فقط يك شور بعمل آید
و بدیهی است در آن صورت هم مذاقه کمتر
خواهد بود

وزیر مالیه - گمان میکنم فوریت نظامنامه
منظور نباشد و بقوریت بگذرد یعنی بهمان يك
شور قرار بدهیم کفایت میکند

رئیس - پس مقصودشان این است که ائتلاف
وقت نشود فرستاده میشود بکمیسون قوانین مالیه
رایبورتی است از شعبه سیم راجه بمنامد بکنی آقای
صدرالملك داده شده اگر چه جزء دستور نبوده ولی
چون حاضر است مخالفتی نیست قرائت می شود
(چون مخالفی نبود رایبورت مزبور بمضمون ذیل
قرائت شد)

در تاریخ روز ۳ شنبه هشتم ربیع الثانی شعبه
در تحت ریاست آقای ناصر الاسلام دائر و بر حسب
تلگرافاتی که سابقاً از شعبه صادر و صورت مجلس
خواسته شده بود در این تاریخ رسیده و در شعبه
رسیدگی بانتخاب نما مطرح گردید انتخاب آقای
صدرالملك موافق مقررات قانونی بوده و ابتدا
شکایتی از محل نرسیده بود فقط بکورتیه مراسم
بی امضاء که با بست شهری طهران رسیده چون آن
ورقه بی امضاء بود طرف توجه نشد و با اتفاق آراء
حاضرین صحت انتخاب آقای صدرالملك نماینده نما
که بناکثرت (۱۱۰۷) رأی از (۱۰۰۰) رأی
انتخاب شده بودند تصدیق شد

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

رئیس - راجع بانتخابات فسا ابراردی هست؟
(اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست آقایانیکه آقای
صدرالملك را بمنامد بکنی فسا تصویب میکنند قیام
نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد - مطلب
دیگری در دستور نیست جز آنکه وقتی آقایان
تشریف میبرند باید بکنفر برای کمیسون هدایه
بجای آقای حاج امام جمعه و بکنفر برای کمیسون
یست و تلگراف بجای آقای معتمد السلطنه انتخاب
نمایند این مطلب را هم لازم است خدمت آقایان
وزراء مخصوصاً آقای وزیر مالیه عرض کنم در چند
جلسه قبل در این جا رای داده شد بودجه هائیکه
در خارج تهیه شده و حاضر است قسمت قسمت بمجلس
بفرستند چون کمیسون بودجه مجلس بیکار است و

اگر بنا باشد منتظر شویم تا بودجه کل حاضر شود خیلی طول خواهد کشید این طور که در مجلس رأی داده شد بندهم خدمت آقای وزیر مابیه عرض کردم و متأسفانه هنوز نفرستاده اند

وزیر مابیه - در کمیسیون بودجه که در وزارت مابیه تشکیل شده بدون فوت وقت مشغول اینکار هستند و مقداری از بودجه ها را هم حاضر نموده اند امروز هم خود بنده برای انجام فرمایشی که فرموده بودند یک کمیسیون رفتیم و خواهش کردم بودجه ها را هر قدر حاضر کرده اند هر چه زودتر یکی بعد از دیگری بفرستند و وعده کرده اند برای هفته آتی بعضی بودجه ها که حاضر شده بفرستند و مجلس تقدیم شود هم حاضر است فقط تحریر بعضی از آنها باقی مانده و امبدوارم تا هفته آتی تمام شده مجلس تقدیم شود

ارباب کیخسرو - در چند جلسه قبل بنده تقاضا کردم انتخاب یک نفر از اعضاء کمیسیون خارجه بماند تا اعتبار نامه وزراء تصویب شود تقاضا میکنم مجلس اجازه بدهد امروز آن یک نفر هم برای عضویت کمیسیون خارجه انتخاب شود

رئیس - چون جزء دستور نبوده بنده عرض نکرده اگر مخالفی نباشد ممکن است انتخاب شود (بعضی گفتند ضرر ندارد) بسیار خوب پس یک نفر هم برای کمیسیون خارجه انتخاب فرمایند - آقای حاج شیخ اسدالله فرمایشی دارید؟

حاج شیخ اسدالله - بنده ...

رئیس - در چه موضوع است ...

حاج شیخ اسدالله - راجع بودجه است

رئیس - آنچه لازم بود خدمت آقایان وزراء عرض شد و وعده گردیده هفته آتی به مجلس بفرستند این اگر فرمایشی دارید بفرمایند

حاج شیخ اسدالله - خیر میبندم میخواستم تاکید کنم که زودتر بفرستند

آقای سلیمان میرزا - در جلسه گذشته در ضمن راپورت اداره مباحث که به مجلس پیشنهاد شده بود چند مسئله را آقای ارباب کیخسرو از مجلس کسب تکلیف کرده بودند که مجلس تکلیف آنرا معین کند - از جمله در تحت عنوان خسارات قهری بعضی چیزها نوشته بودند که بنده آرزو خواستم عنوان کنم موقع نبود بنابر این حالا بنظر بنده اینطور می آید که آن خسارات قهری را اگر آقایان باینده موافق باشند باید جبران بکنند بیمارقاری اگر کسانی بعد از انفصال مجلس بعضی چیزهای مجلس راغباً تصرف کرده اند از جمله آبی که مجلس از آن مشروب میشد اداره مباحث برگرداند و هیئت رئیسه به ترتیب هر وسیله که ممکن است از دوات جبران آن خسارات را بخواهد مرض دیگری که دارم و در جلسه قبل هم پیشنهاد کردم راجع به راپورت سه سال فترت است امبدوارم هر چه زودتر به مجلس پیشنهاد شود

رئیس - آقای میرزا قاسم خان فرمایشی دارید؟

آقای میرزا قاسم خان - بلی پیشنهاد دارم

رئیس - گویا راجع بانها قانون ۲۳ جوزا و تشکیل مابیه است

آقای میرزا قاسم خان - بلی ...

رئیس - بکمیسیون فرستاده میشود - **آقای میرزا قاسم خان** - استدعا میکنم اجازه فرمائید فرائت شود

رئیس - تمام فرائت شود

آقای میرزا قاسم خان - خیر اجازه بفرمائید مقدمه آن فرائت شود

رئیس - اگر مخالفی نیست فرائت شود - (گفته شد خیر) پیشنهاد مزبور بدین مضمون فرائت شد

بهترین قوانین قانونیست که با اطلاع و احاطه تمام بیوضعی که قانون برای آن وضع می شود نوشته شود و ضمناً علاوه بر اطلاع و احاطه ارباب فن و متخصصین مقتضیات مملکت و وسایل اجرای قانون در نظر گرفته شده تجربیاتی که در حین اشتغال به عملیات بتدریج حاصل گردیده است در قانون گذاری مداخله داشته بمباراة احری قانون از روی احتیاطی که تجربه الهام می نماید و بنا بر ضرورت اجتناب می کنند وضع شود بنا بر این بدیهی است موضوع مثل مابیه امروزه ایران که اصول مقرر سابقه را از دست داده و هیچ اصل و ترتیب جدیدی هم که بتواند جانشین اصل سابقه بشود ایجاد نکرده و بحکم توارز و شیاع امروزه در حالت هرج و مرج تا و بی ترتیبی صرف سیر میکند برای فکر و نظر زمینه مساعدی نیست خاصه آنکه نظر کنند هم خارج از جریان امور بوده بنای اطلاعاتش صرف میوهات باشد ضمناً یکسئله هم باید تصریح شود که در حسن جریان تمام امور مخصوصاً امور مابیه اهمیت صلاحیت اشخاص از کامل بودن قوانین بیشتر است ممکن است اجراء بهترین قانون بوسیله اشخاص که فاقد درجه لازم صلاحیت باشند مستلزم خسران باشد و بالعکس اشخاص با صلاحیت قوانین ناقص را هم بتوانند حسن استعمال بنمایند این نکته در کلیه مسائل کمال اهمیت را دارد بالخصوص در مسائل مابیه فوق العاده مهم است و با غفلت از آن هیچ اصلاحی میسر نیست در اشخاصی که در حیل معاملات عمومی دولت میشوند نسبت درجه اهمیت مشاغل چهار شرط ذیل بنظر ناگزیر میاید

۱ - اطلاع و بصیرت از فن مابیه

۲ - امانت و صحت عمل

۳ - حسن نظم و ترتیب

۴ - کفایت اجرای وظیفه

چه قدر محل ناسف است اگر عقیده عمومی فائز بر اینست که مدتیست اعداد این شرائط کلاً یا بعضاً مناسبت انتخاب مأمورین مابیه است مقرون بحقیقت باشد بنا بر مقدمات فوق اولاً نباید منتظر بود نظریاتی که ذیل نوشته میشود در دوجه کمال باشد و بر فرض تکمیل آن پس از طی مدارج معینه تا وقتیکه شرط صلاحیت اشخاص مراعات نشود مشکل است نتیجه مطلوب حاصل گردد و حقیقتاً مقصود از این پیشنهاد این است که نقطه مشروعی برای اصلاحات مابیه مملکت که دچار اهلی درجه پریشانی گردیده است پیدا شده خزانة مملکت از حالت حاله و رعیای از خود سر بهای دور فترت خلاص یابد نظر در قوانین مابیه دوره دوم تقنینیه مجلس شورای ملی دوره دوم مجلس شورای ملی سه فقره قانون مهم راجع بمابیه وضع نموده که بترتیب تاریخ از اینقرار است

۱ - قانون محاسبات عمومی ۲ - قانون دیوان محاسبات ۳ - قانون تشکیلات مالیاتی مورخه ۱۵ شهر جمادی الثانیه (۲۳ جوزا) ۱۳۲۹ اگر مراجع بقوانین مذکورۀ نمائیم خواهیم دید که در قانون محاسبات عمومی ملاحظاتی لازم و نکات فنی کمالاً مراعات و موافق اساس علمی وضع شده است از نقطه نظر موافقت با مقتضیات مملکتی هم کمین بحال موجود و منضم با تشکیلات مابیه مناسبت ملاحظه شود قابل تقدیر نیست غالب مواد آن فصلاً قابل اجرا است و اگر بعضی مواد قابل اجرا نیست نقص آن راجع بقانون نیست بلکه بواسطه سوء ترتیب تشکیلات مابیه و فقدان بعضی تأسیسات مهمه مثل بودجه مملکتی یا دیوان محاسبات و امثال آنها است بمباراة احری قانون مزبور مشخص اصول مسلمی است که بی رعایت آنها نظم و ترتیب مابیه متصور نیست اگر تشکیلات مالیاتی مناسبی مقرر شود و اداره محاسبات کل که بوظایف آن اشاره خواهد شد به تهبه بودجه موفق گردد تمام مواد این قانون بلا استثناء حتی الاجراء خواهد بود پس مقتضی است قانون مزبور بقوه قانونی برقرار مانده بلکه اساس تشکیلات و اصلاحات مابیه شود قانون دیوان محاسبات نیز اساساً صحیح و موضوع آن از تأسیسات لابد منه مابیه و تعطیل آن موجب هرج و مرج محاسبات و مفساد دیگر است بعلاوه تشکیل آن دولت را از وجود بعضی هیئت های تقنینیه یا قضائیه که به چوجه صلاحیت ندارند مستغنی می نماید تأسیس دیوان محاسبات با شرط صلاحیت اشخاص در کمال لزوم است و اگر یاره جرح و تعدلات در بعضی مواد آن لازم باشد بهتر است که بعد از مدتی تجریه بعمل باشد که پس از اشتغال بمعمولات نواقص آن دورک شده و مجلس شورای ملی از مجاری مقرر در مصلحت اصلاح بر آید فقط چیزی که قبلاً قابل نظر است کمی حقوق اجراء رئیسه دیوان محاسبات است که در قانون معین شده است با موجود بودن حقوق گزاف سایر ادارات اشخاص کاری کافی حاضر نخواهد بود که با حقوق ذلیل در دیوان محاسبات قبول خدمت بنمایند

امابر قانون ۲۳ جوزا با اولین نظر اجالی تنقیداتی کلی و اساسی ذیل وارد است

۱ - مناقات آن با اصول مسئله مابیه و تمرکز اختیاراتی که تفکیک آنها شرط صحت جریان امور مابیه و موجب سهولت و بلکه امکان نظارت و تقبض است در نقطه واحده و سپردن آن اختیارات بیک نفر خزانه دار فقط در مقابل مسئولیت اخلاقی شخص خزانه دار

۲ - مخالفت آن با اغلب مواد قانون محاسبات عمومی و دیوان محاسبات و بلکه با اساس آنها

۳ - ابهام و اجمال غالب الفاظ و عبارات آن که قابل تاویلات مختلفه است

۴ - فقدان جهات خصوصی که در موقع خود با وجود معایب مذکور مجلس شورای ملی را وادار بتصویب قانون مزبور نموده بعلاوه تجربه چهار ساله هم مدلل داشته است که قانون مزبور قابل اجرا یا آفاسهل الاجراء نیست و بر فرض امکان با سهولت اجراء دوام آن از هیچ نقطه نظری مطلوب نیست و نتیجه حاصله اوضاع از هم کسب شده مابیه مملکت است که اگر بخواهیم داخل در تقبذ آن بشویم فوق العاده مفصل خواهد بود و چون اکثر خود واقف بنمایم

آن هستند با اشاره اکتفا مینمائیم بنا بر مراتب مروضه طرح ذیل را بطرز اصلاح بقانون تشکیلات مالیاتی که از طرف دوات پیشنهاد شده تقدیم میدارد

رئیس - این پیشنهاد میباید بکمیسیون قوانین مابیه - آقای میرزا قاسم خان توضیحی دارند

آقای میرزا قاسم خان - چون بنده این پیشنهاد را حاضر کرده بودم آقای سردار معظم هم یک پیشنهادی حاضر کرده اند میخواستم در اینخصوص عرض بکنم

رئیس - بکمیسیون پیشنهاد میکند و آن مطلب معلوم میشود - حالا دو نفر باید بحکم قره برای استخراج آراء اعضاء کمیسیون حاضر شوند آقای سلیمان میرزا استقراغ نموده و آقای صدرالملك و آقای وفارالسلفه بحکم قره برای نظارت استخراج آراء معین شدند

رئیس - جلسه آتی روز یکشنبه ۳ ساعات بشروع میشود و دستور آنهم اولاً مذاکره در باب پروگرام وزراء عظام دوم اخذ رأی در جرح و تعدیل نظامنامه داخلی مجلس چون نظامنامه داخلی در بدو دوره دوم بمجلس نوشته شد و از روی تجربه نبوده حالا هیئت رئیسه لازم دانسته است بعضی مواد آن تغییر کند و این مطلب در روز یکشنبه مذاکره میشود اگر آقایان صلاح بدانند و اجازه جرح و تعدیل بدهند یک کمیسیون معین میشود موادی که بنام مناقض است رسیدگی بکنند و رفع تناقض آن را بنمایند و بمجلس راپورت دهند بنابر این دستور جلسه آتی اول مذاکره در باب پروگرام وزراء و دوم در باب اینکه آیا نظامنامه داخلی جرح و تعدیل شود یا نخواهد شد و اگر تصویب شد کمیسیونی برای اینکار معین خواهد شد

محمد هاشم میرزا - اینکه جلسه آتی را بروز یکشنبه و دستور آنرا پروگرام هیئت وزراء و مذاکره در نظامنامه داخلی معین فرمودند بنده گمان می کنم چون پروگرام وزراء مفصل است باید طبع و توزیع شود آقایان نمایندگان نمی توانند افکار خود را برای روز یکشنبه حاضر کنند و همین طور مذاکره در نظامنامه داخلی چون سابقه نداشته که بکنام مواد آن ایراد خواهند کرد بنابر این عقیده ام این است که روز یکشنبه زود است و خوبست جلسه آتی را بروز شنبه مقرر فرمایند

حاج شیخ اسدالله - بنده برعکس فرمایشات آقای محمد هاشم میرزا تصور می کنم اگر ما بتوانیم جلسه آتی را بروز شنبه قرار داده و در پروگرام وزراء مذاکره کنیم و به تعطیل مجلس خاتمه بدهیم بهتر است بجهت آنکه بنده حس میکنم که ما هنوز کلاً داخل کار نشده ایم و شرط داخل در کار شدن اینست که هر چه زودتر پروگرام وزراء را تصویب کنیم و پیشنهاداتی که لازم است بمجلس بیاورند و شروع بدانکار آنها بکنیم و مانعی نتوانیم متمسک بشویم باینکه دو ماه تأمل کنیم تا درست نظریات خود را در باب پروگرام وزراء حاضر کنیم و این هیچ مطلبی نیست و امشب پروگرام وزراء را طبع و فردا توزیع می کنند بنمایندگان میدهند و تا پس فردا عقیده من اینست که و کلام می توانم ملاحظه کرده و یک رأی اتخاذ نموده و در مجلس رأی بدهند لهذا اگر مجلس باینده موافقت کند جلسه آتی را بروز شنبه معقد کنند و اگر موافقت نکنند

مان طور که آقای رئیس فرمودند بنده روز یکشنبه را خیلی لازم میدانم چون راجع بنسخ قانون ۲۳ جوزا در اینجا مذاکره شد هر چه زودتر مذاکره شود و خاتمه باینکار بدیم بهتر است

رئیس - گویا مطلب واضح باشد و محتاج بدانکاره زیاد نباشد برای میکیریم آقایانیکه تصویب می کنند جلسه آتی روز یکشنبه باشد قیام نمایند (هفته قبل قیام نمودند)

رئیس - تصویب نشد - آقایانی که جلسه آتی را برای روز ۳ شنبه تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) پس جلسه آتی روز سه شنبه خواهد بود

(مجلس تقریباً نیم ساعت قبل از غروب ختم شد)

حاج عزالملك - مذاکره در این پروگرام بنده سه نقطه نظر ممکن است بشود یکی از نظر تنقید یکی از نظر سکوت و یکی هم ممکن است از نظر اصلاح طبعی یعنی آن احساساتی که شخص میکند نسبت بنسبتهای در این پروگرام میباید که در آقایان وزراء را متوجه بنمایند بمطالبی که در پروگرام نوشته شده است اولاً بنده بنده لازم است گفته شود که رای در پروگرام وزراء در چه کلیات و چه در جزئیاتش که ما رای خواهیم داد وضع قانون نیست یعنی هیئت وزراء روش عملی خود و مطالبی که لازم میدانند در مدت این دوره مجلس شورای ملی اتخاذ کنند پیشنهاد میکنند مجلس شورای ملی با ملاحظاتی در جزئیات و کلیات آن رأی که میدهند در حقیقت آن روش وزراء را تصدیق میکنند دیگر تصویب قانون نمیکند یعنی بعد از این که مادر این پروگرام رای دادیم نمیتوان گفت که وزیر هر يك از آن مواد را مستقیماً میتواند بوقع اجرا بگذارد بلکه هر يك از آنها لایحه ای لازم دارد که در موقع خود پیشنهاد شود و بعد از اینکه آن لایحه قانونی پیشنهاد شد و تصویب و اجرا میشود این نظر اول بنده بود در کلیات این پروگرام هم دو نظر دارم یکی راجع بنسبتهای خارجه که آقایان وزراء در اینجا فقط بنطق اعلیحضرت مایونی اکتفا کرده اند و دیگر نه در مواد و نه در جزئیات و نه در کلیات اظهاری نکرده اند بنده آنوقت می گویم که اعلیحضرت مایونی مجلس را افتتاح فرمودند و آن خطاب را فرمودند آنوقت تا حالا خیلی فرق پیدا کرده است یعنی اگر خاطر آقایان باشد خطاب مایونی مخصوصاً این کلمات را شامل بوده (دو این

صورت مشروح مجلس یوم سه شنبه پانزدهم شهر ربیع الثانیه ۱۳۲۳

مجلس یکساعت و نیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤمن الملك تشکیل و صورت مجلس روز سه شنبه مقرر شد

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست؟ (اظهاری نشد) (ملاحظاتی هست) صورت مجلس تصویب شد دستور امروز مذاکره در پروگرام آقایان وزراء عظام است - و رأی در باب جرح و تعدیل نظامنامه داخلی قیام میشود بنده اینکرات راجع به پروگرام اول در کلیات مذاکره میشود و بعد از آن آقای حاج عزالملك کسی در کلیات حرفی دارد (اظهاری نشد)

حاج عزالملك - مذاکره در این پروگرام بنده سه نقطه نظر ممکن است بشود یکی از نظر تنقید یکی از نظر سکوت و یکی هم ممکن است از نظر اصلاح طبعی یعنی آن احساساتی که شخص میکند نسبت بنسبتهای در این پروگرام میباید که در آقایان وزراء را متوجه بنمایند بمطالبی که در پروگرام نوشته شده است اولاً بنده بنده لازم است گفته شود که رای در پروگرام وزراء در چه کلیات و چه در جزئیاتش که ما رای خواهیم داد وضع قانون نیست یعنی هیئت وزراء روش عملی خود و مطالبی که لازم میدانند در مدت این دوره مجلس شورای ملی اتخاذ کنند پیشنهاد میکنند مجلس شورای ملی با ملاحظاتی در جزئیات و کلیات آن رأی که میدهند در حقیقت آن روش وزراء را تصدیق میکنند دیگر تصویب قانون نمیکند یعنی بعد از این که مادر این پروگرام رای دادیم نمیتوان گفت که وزیر هر يك از آن مواد را مستقیماً میتواند بوقع اجرا بگذارد بلکه هر يك از آنها لایحه ای لازم دارد که در موقع خود پیشنهاد شود و بعد از اینکه آن لایحه قانونی پیشنهاد شد و تصویب و اجرا میشود این نظر اول بنده بود در کلیات این پروگرام هم دو نظر دارم یکی راجع بنسبتهای خارجه که آقایان وزراء در اینجا فقط بنطق اعلیحضرت مایونی اکتفا کرده اند و دیگر نه در مواد و نه در جزئیات و نه در کلیات اظهاری نکرده اند بنده آنوقت می گویم که اعلیحضرت مایونی مجلس را افتتاح فرمودند و آن خطاب را فرمودند آنوقت تا حالا خیلی فرق پیدا کرده است یعنی اگر خاطر آقایان باشد خطاب مایونی مخصوصاً این کلمات را شامل بوده (دو این

موقعیکه دامنه جنگ اروپا بعدود مملکت ما سرایت کرده) متلاً تصور میکرد که بعدود مملکت ما یک سرایتی از این جنگ نشود آن نطق را فرمودند و مجلس شورای ملی هم تصدیق نمود حالاهم مجلس از آن نظر خارج نیست و تصدیق دارد که همان نظر موافق امور سیاسی و بلتیکی صحیح است و نظر همان است که اعلیحضرت فرمودند و مجلس هم بی طرفی ایران را تصدیق کرده است بنده اینجا میخواستم این مسئله را متذکر شوم که با نرئیاتی که پیش آمده حقیقتاً لازم بود که آقایان وزراء باوقاتی که برخلاف بی طرف مادر این جنگ اتفاق می افتد و البته نظر دولت و بلکه حساب عموم ایرانیان متوجه آنهاست آیا یک وسائلی اتخاذ شده است که حقیقتاً ما را از این مخاطران نجات دهد یعنی بکظوری بشود که حقیقتاً بی طرفی دولت ایران محفوظ باشد بنده زیادتر از این در این موضوع اظهاری نمی کنم فقط بلفظ ساده متذکر میشوم که اگر ما خواسته باشیم همین خود ساکت باشیم حقیقتاً مثل این است که ما هیچ هشتم و نهمی که در این مملکت واقع میشود هیچ است و نمیدانم فقط آقایان وزراء را متذکر میکنم که در این خصوص اقداماتی را که لازم است بکنند عرض دیگر بنده راجع بان تشکر و امتنانی است که آقایان وزراء در تشکیل سومین دوره مجلس شورای ملی اظهار میکنند و من هم تشکر میکنم از اینکه هیئت وزراء موفق شده اند که مجلس را تشکیل کرده و در موقع دیگر ممکن نبود این تشکر خود را اظهار بکنم ولی باید اظهار تأسف بکنم از اینکه برخلاف قوانین اساسی که میگوید اساس مشروطیت هیچوقت تعطیل بردار نیست و مجلس شورای ملی سه سال تعطیل شد

حاج عزالملك - چون این مسئله در مقدمه پروگرام وزراء نوشته شده است که دولت بنشکیل مجلس شورای ملی موفق شده است مذاکره در آن جزء کلیات است همین قدر میخواستم عرض کنم که مجلس شورای ملی قانوناً يك قدرت کامله دارد و باید همیشه دارا باشد و نمی بایستی هیچوقت تعطیل شود

رئیس - این مطلب راجع باین پروگرام نیست موضوع علیحده است عدال الملك موافق هستند یا مخالف

عدل الملك - توضیحاتی دارم

رئیس - بفرمائید

عدل الملك - میخواستم عرض کنم که موضوع مباحثه طوریکه تشخیص شده است کلیات است و در همان عقیده سیاست خارجی کابینه و نظریات دولت در مشی پلنتیکی که بی طرفی است بنده تصور میکنم اگر مقصود از این بی طرفی يك کلمه بین المللی است در ایران مصداق و مراعات آن کلمه نشده زیرا که بی طرفی از طرفین باید رعایت شود یعنی همانطور که يك دولت بی طرفی خود را اعلام میکند همانطور باید از آنطرف منظور و مرعی شده و در وضعیت امروز ایران کلمه بی طرف شامل نیست و میشود ایران را بی طرف فرض کرد تصور میکنم تکیه کابینه که نطق اعلیحضرت شاهنشاهی است و عقیده شان در ضمن اعلان بی طرفی واضح شده است نباید کلمه بی طرفی را عنوان بی طرفی فرض کرد برای اینکه در طرفین بی طرفی وجود ندارد و باید رعایت حال يك